

● GünXəbər

Rüstəm Muradov yenə gəldi

Rusiya Müdafiə Nazirliyinin Ermənistan və Azərbaycan sərhədlərinin demarkasiyası və delimitasiyası komissiyasının üzvlərinin olduğu təyyarə dünən İrəvanın Erebuni hərbi hava limanına enib.

Bu barədə "168.am" erməni saytı məlumat yayıb.

"Komissiyanın işinə Rusiyanın Qarabağdakı sülhməramlı missiyasının keçmiş rəhbəri, general Rüstəm Muradov rəhbərlik edəcək. Əldə etdiyimiz məlumata görə, Ermənistan Müdafiə Nazirliyində görüş planlaşdırılır", - "168.am" qeyd edib.

ABŞ-da erməni diasporuna ağır zərbə

Ermənistan dövlətinin Azərbaycana qarşı yönələn siyasi iddiaları və erməni diasporunun lobbiçilik fəaliyyəti növbəti dəfə uğursuzluğa düşər olub.

Bu dəfə ABŞ-da yaşayan erməni diasporunun Azərbaycana qarşı apardığı qarayaxma kampaniyası və irəli sürdüyü cəfəng təşəbbüslər nəticəsiz qalıb.

Üstəlik bunu ABŞ-da erməni diasporunun fəaliyyətinin koordinasiyası ilə məşğul olan Amerika Erməniləri Milli Komitəsi də etiraf edib.

Təşkilatdan bildirilib ki, Azərbaycana qarşı irəli sürülmüş bir sıra təşəbbüslər ABŞ Milli Müdafiə Səlahiyyətləri Aktına salınmayıb.

Xatırladaq ki, ötən gün Azərbaycan Ermənistanına qarşı beynəlxalq hüquq müstəvisində də üstünlük qazanıb. Belə ki, Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi Azərbaycanın iddiası əsasında Ermənistanı etnik zəmində zorakı çağırışlar edən qruplaşmalar və fərdi şəxslərə qarşı Ermənistan dövlətinin təcili tədbirlər görülməsinə dair qərar verib.

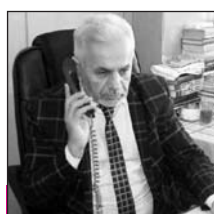
«Əliyev o vaxt da xəbərdar etmişdi»

Erməni siyasi şərhçi Romella Mnatsakanyan: *Azərbaycan Prezidentinin "Zəngəzur dəhlizinin açılacağı tarixi elan edin, problem olmasın" deməsi Ermənistanı böyük rezonansa səbəb olub. Artıq Ermənistan ictimaiyyəti anlamağa başlayır ki, Əliyevin dediklərinə diqqət yetirmək gərəkdir. Yəni Azərbaycan Prezidenti 44 günlük müharibədən öncə də bizə şans vermişdi, Ermənistanı xəbərdarlıq etmişdi. Sonda hər şey onun dediyi kimi də oldu ... Çoxları Əliyevin Quba sakinləri ilə görüşündə dediklərini Ermənistanı təhdid kimi qələmə alır. Yəni ki, dəhlizi açın, yoxsa sizi yeni müharibə gözləyir. Məyusluqla boynumuza almalyıq ki, Azərbaycan lideri bu dəfə də düz deyir. Gərək boynumuza öhdəlik götürməzdik. Əgər götürmüşüksə, Bakı sakitləşən deyil. Bakı bizi bunu etməyə məcbur edəcək, dünya ictimaiyyəti isə növbəti dəfə kənardan baxıb susacaq. Niyə? Çünki Bakı siyasi müstəvidə də işlərini düz aparıb – razılaşmalar var və bu sənədlərin altında İrəvanın imzası dayanır".*

YENİ MÜHARİBƏ BAŞLAYA BİLƏR???

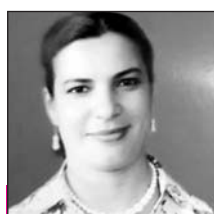
Kreditlə yaşamağı öyrən, millət!

Təhsilin pulsuz olduğu ölkədə, kreditlə təhsil?!

Səh.5

Təhlükə...

Ondan qaçmaq üçün nə etməli?

Səh. 6

Qəpik-quruş gətirən neft pulları

... hökumət kommersiya banklarına donorluq edə bilər

Səh. 8

"Ermənistan Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin qərarlarını təhrif edir"

"Ümumilikdə qarşı tərəfdən bu və ya digər məsələlərin cəmiyyətə təhrif olunmuş şəkildə təqdim olunması, təəssüflər olsun ki, ilk dəfə baş vermir. Biz Vətən müharibəsi dövründə Ermənistan cəmiyyətinə təqdim olunmuş yanlış məlumatları hələ də xatırlayırıq".

Bunu xarici işlər nazirinin müavini Elnur Məmmədov Ermənistanın Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsində Azərbaycana qarşı qaldırdığı iddiasının təmin olunmaması ilə bağlı keçirdiyi mətbuat konfransında bildirib.

"Vətən müharibəsi dövründə Azərbaycan Ordusunun əks-hücum əməliyyatları zamanı əldə etdiyi yüksəkliklər, işğaldan azad etdiyi şəhər və kəndlərlə bağlı Ermənistan rəhbərliyi cəmiyyətə tamamilə yanlış məlumatlar verirdi. Bilirsiniz ki, 2020-ci il noyabrın 10-da üçtərəfli bəyanatın imzalanması Ermənistan cəmiyyətində partlayışa səbəb oldu. Bunun səbəb isə cəmiyyətin müharibə dövründə məlumatlılığın vakuumunda saxlanması və ermənilərin yanlış məlumatlar fonunda tamamilə fərqli təsvürə malik olması ilə bağlı idi. Ermənistan cəmiyyəti hərbi əməliyyatlarla bağlı cəbhədə mövcud vəziyyətin nədən ibarət olduğunu bilmirdi", - nazir müavini söyləyib.

Nazir müavinin sözlərinə görə, oktyabr ayında Ermənistan Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi qarşısında qaldırdığı bir nömrəli məsələ Azərbaycanda saxlanılan erməni əsirlərinin azad olunması ilə bağlı idi: "Bu məsələ ilə bağlı Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi birmənalı mövqeyini bildirdi. Ermənistanın istinad etdiyi qərarlar Azərbaycanın həmin konvensiya üzrə mövcud olan öhdəliklərinin təkrarlanmasından ibarət oldu. Həm beynəlxalq humanitar hüquqa, həm də həmin konvensiyaya əsasən, Azərbaycanda saxlanılan şəxslərlə bağlı onlara münasibətdə humanitar vəftarın təmin olunmalı, həmin şəxslərə qarşı hər hansısa təzyiqlik göstərilməməlidir. Azərbaycan üzərinə götürdüyü bütün beynəlxalq konvensiyalar üzrə öhdəliklərini tam əməl edir və bundan sonra da edəcək. Bu mənada reallıqda Azərbaycan üçün heç nə dəyişmir".

Üçlüyün tərəflərə çağırışı

ATƏT-in Minsk Qrupunun həmsədr ölkələrini təmsil edən ABŞ dövlət katibi Entoni Blinken, Rusiyanın xarici işlər naziri Sergey Lavrov və Fransanın xarici işlər naziri Jan-İv Le Drian Ermənistan və Azərbaycan arasında birbaşa dialoqun bərpasına tərəfdar olduqlarını bildirdilər.

Bu barədə ATƏT-in saytında yerləşdirilən bəyanatda deyilir. Həmsədr ölkələr regionda davamlı sülh naminə Ermənistan və Azərbaycan XİN rəhbərləri arasında sentyabrda Nyu-Yorkda və noyabrda Parisdə keçirilən görüşlərdə başlayan dialoqu, təmasları davam etdirməyə çağırırlar.

Üç dövlət təmsilçisi, həmçinin, Ermənistan və Azərbaycanı qızışdırıcı ritorikadan və tərribat xarakterli hərəkətlərdən çəkinməyə və 9 noyabrın 2020-ci il və 26

noyabr 2021-ci il tarixli bəyanatlarında təsdiq edilmiş öhdəlikləri tam yerinə yetirməyə səsləyib.

Həmsədr ölkələr Ermənistan və Azərbaycanı humanitar məsələlər, o cümlədən

həbs olunanlar, ərəzələrin minalardan təmizlənməsi, itkin düşmüş şəxslər, məcburi köçkünlərin könüllü geri qaytarılması və digər məsələlərdə konkret irəliləyişə nail olmaq üçün həmsədrlərin himayəsi altında əməkdaşlığı davam etdirməyə dəvət ediblər. Bu məsələlərə tarixi abid

dələrin və mədəniyyət obyektlərinin mühafizəsi, habelə sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası, iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası da daxil edilib.

Birgə bəyanatda Ermənistan-Azərbaycan sərhədində müəyyən edilmiş son insidentlərə görə narahatlıq qeyd edilir, sərhəd mübahisələrinin həlli üçün gücdən istifadənin və ya güc tətbiqi hədəsinin qəbul edilməz olduğu bir daha təsdiqlənir.

ATƏT-in Minsk Qrupunun həmsədr ölkələri, həmçinin, təhlükəsiz, sabit mühitin bərqərar olması üçün öz mandatlarına uyğun olaraq Dağlıq Qarabağ münafişəsi ilə bağlı və ya ondan irəli gələn bütün həll edilməmiş məsələlərin hərtərəfli həlli üçün tərəflərlə işləməyə sadıq olduqlarını təsdiqləyirlər.

Şarmazanov: "ATƏT daha Qarabağ haqda öz müqəddəratını təyinetmə demir"

Ermənistanın eks-prezidenti Serj Sarkisyanın "Respublika" partiyasının mətbuat katibi, keçmiş vitse-spiker Eduard Şarmazanov ATƏT-in daha İrəvana əhəmiyyət verməməsindən gileylənib.

Yerli mediaya açıqlama verən Şarmazanov artıq siyasi proseslərin "Respublika" partiyasının hakimiyyətdə olduğu dövrdəki kimi cərəyan etmədiyini qeyd edib.

- ATƏT-in Minsk Qrupunun həmsədr ölkələri bəyanatla çıxış ediblər. Əgər "Respublika" partiyasının dövründə ATƏT-in Minsk Qrupunun həmsədr ölkələrinin bəyanatında "Dağlıq Qarabağ xalqı"nın öz müqəddəratını təyinetmə hüququndan istifadə etmək hüququnun həyata keçirilməsi prinsipi qeyd olunurdusa, sonuncu bəyanatda bu barədə bir kəlmə də yazılmayıb. Bu da iqtidarın "gələcəyimiz var" dezinin nəticəsi, - eks-spiker gileylənib.

Politoloq Robert Marqaryan da məlum bəyanatın onlar üçün arzuolunmaz olmasından gileylənib.

-ATƏT-in Minsk Qrupunun həmsədr ölkələrinin xarici işlər nazirlərinin yaydıqları bəyanatda yalnız sonuncu bənddə Qarabağ haqqında nə isə yazılıb. "Öz müqəddəratını təyinetmə hüququ" haqqında bir kəlmə də

yoxdur. Beləliklə, "Artsax" (Keçmiş qondarma rejim-red) gündəmdən çıxarılır.

Xatırladaq ki, ABŞ dövlət katibi Entoni Blinken, Rusiyanın xarici işlər naziri Sergey Lavrov və Fransanın xarici siyasət idarəsinin rəhbəri Jan-İv Le Drian Ermənistanla Azərbaycan arasında birbaşa dialoqun ATƏT-in Minsk Qrupu vasitəsilə yenilənməsini dəstəklədiklərini bəyan ediblər.

ATƏT-in saytında yerləşdirilmiş məlumatda bildirilir ki, həmsədr ölkələr tərəfləri sentyabrda Nyu-Yorkda və noyabrda Parisdə keçirilmiş görüşlərdə başlayan xarici işlər nazirləri səviyyəsində dialoqu davam etdirməyə, eləcə də regionda davamlı sülhü təşviq etmək üçün təmasları dövlət başçıları səviyyəsində davam etdirməyə çağırıb.

"ATƏT eləcə də hər iki ölkəni sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası, iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası kimi digər problemli məsələlərin həlli üçün konstruktiv işləməyə çağırır", - təşkilatın saytındakı xəbərdə qeyd olunur.

Həmsədr ölkələr bir daha ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədrinin şəxsi nümayəndəsinin regiondakı fəaliyyətini dəstəklədiklərini bildirdilər.

Tural Tağıyev

Qriqoryan: "Sərhədlə bağlı razılaşdıq ki..."

"Regionda kommunikasiyaların mümkün blokunun açılması Ermənistanla Azərbaycan arasında sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası ilə bağlı deyil".

Bunu Ermənistan baş nazirinin müavini Mqer Qriqoryan bildirib.

"Biz üç ölkə liderinin Soçi bəyanatını izləyirik, ona əsasən Ermənistan-Azərbaycan sərhədində sabitliyin və təhlükəsizliyin səviyyəsini artırmaq üçün addımlar atmağa və delimitasiya üzrə ikitərəfli komissiyanın yaradılması istiqamətində işi aparmağa razılaşdıq. Rusiya Federasiyasının məsləhətçi köməyi ilə Ermənistan və Azərbaycan arasında dövlət sərhədinin sonradan demarkasiyası ilə bağlı bu qərar verildi. Bununla belə, bu məsələ regionda mümkün nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması ilə heç bir şəkildə əlaqəli deyil", - Mqer Qriqoryan bildirib..

Ermənistanın baş nazirinin müavini onu da əlavə edib ki, Ermənistan, Rusiya və Azərbaycan baş nazirlərinin müavinlərinin nəqliyyat kommunikasiyalarının blokdan çıxarılması üzrə üçtərəfli işçi qrupu çərçivəsində ekspert alt qrupu yaradılıb: "Bu qrup nəqliyyat kommunikasiyalarının təmin edilməsi məsələlərinin işlənilməsi ilə məşğuldur. Hələ ki, bu məsələlərin yekun tənzimlənməsi ilə bağlı heç bir müzakirə aparılmayıb".

Nemət

Başsağlığı

Tapdıq Abbas, Yusif Seyid, Rövşən Kəbirli və "Paralel" qəzetinin kollektivi tarixçi alimlər

Aydın Balayev və Fəridə Məmmədovanın

vəfatından kədərləndiyini bildirir, doğmalarına dərin hüznə başsağlığı verir. Allah rəhmət eləsin!

Rusiya Ukraynaya hücum edəcəkmə? Bu, hazırda beynəlxalq aləmdə ən çox səslənən sualdır. Dekabrın əvvəllərində Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının xarici işlər nazirlərinin Stokholm toplantısında da əsas müzakirə mövzusu Ukrayna idi. Heç kim müharibə istəmədiyini dedi, ancaq hamı müharibədən danışdı.

Ukrayna ABŞ və Rusiya prezidentləri Co Baydenlə Vladimir Putinin dekabrın 7-də video format çərçivəsindəki iki saatlıq müzakirəsinin də əsas mövzusu idi. Prezidentlər yekun qərara gəlmədilər, yalnız dialoqu davam etdirəcəklərini bildirdilər.

Co Bayden Vladimir Putindən təminat almaq istəyirdi ki, Rusiya Ukraynaya hərbi müdaxilə etməyəcək. Öz növbəsində Vladimir Putin də Co Baydenə təminat almaq istəyirdi ki, NATO Şərqi doğru genişlənməyəcək və Ukrayna Şimali Atlantika Blokuna üzv olmayacaq. Bayden bununla bağlı Putinə təminat verə bilmədiyini kimi Putin də Baydenə heç bir təminat verməyib.

Vladimir Putin illərdir eyni fikri təkrarlayır: "1990-ci illərdə Almaniyə Federativ Respublikası Almaniyə Demokratik Respublikası ilə birləşərək və sovet qoşunları keçmiş sosialist Almaniyasını tərk edərkən ABŞ və Avropa dövlətləri NATO-nun genişlənməyəcəyini SSRİ-nin o zamanlı lideri Mixail Qorbaçova vəd etmişdilər. Ancaq Vaşinqton və Brüssel şifahi verdikləri vədi yerinə yetirmədilər. Ona görə indi bizə yazılı təminat lazımdır ki, NATO bundan sonra şərqi doğru genişlənməyəcək. Bu bizim qırmızı çizgimizdir".

BAYDEN PUTİNİ UKRAYNAYA MÜDAXİLƏ PLANINDAN ÇƏKİNDİRƏ BİLMƏDİ..

Hücumun nə vaxt və necə həyata keçiriləcəyi mexanizmi açıqlanıb

Buna cavab olaraq Bayden və NATO rəhbərliyi Moskvanın tərtib etdiyi "qırmızı çizgini" tanımadıqlarını bəyan ediblər. Həqiqətən Ukrayna və Gürcüstan müstəqil dövlətlərdir və istədikləri təşkilat, o cümlədən NATO-ya üzv ola bilərlər. Kremlin məntiqindən belə çıxır ki, Ukrayna və ya Gürcüstan NATO-ya üzv olsalar, bu iki ölkə Rusiya tərəfindən yenidən cəzalandırılacaq. Bu imperiya təfəkkürüdür.

Bəs bölgədə vəziyyət necədir?

Ukraynalı hərbiçilərin sözlərinə görə, Rusiya sərhəddə 92 mindən çox hərbi cəmləşdirib. Bəzi mülahizələrə görə, iki ölkə arasında müharibə gələn ilin yanvar və fevral aylarında başlaya bilər. Ukrayna Müdafiə Na-

zirliyi hücumun necə həyata keçiriləcəyi mexanizmini açıqlayıb. Kiyevin iddiasına görə Rusiya Odessa və Mariupol şəhərlərinə desant çıxaracaq. Növbəti müharibənin 2014-cü ildəki müharibədən daha dəhşətli olacağı ehtimal edilir. Bu ssenariyə görə, hücumdan əvvəl Rusiya Ukraynadakı tərəfdarları vasitəsilə qarışıqlıq yaradacaq, mitinq və küçə yürüşləri təşkil edəcək.

Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenski də jurnalistlərə verdiyi son geniş müsahibədə ona qarşı qiyam hazırlandığını bildirdi. Yeni əvvəlcə qiyam olacaq, bundan sonra Rusiya Donbas əhalisini qorumaq adı altında bu bölgəyə daxil olacaq. Krım da oxşar ssenari ilə ilhaq olunmuşdu.

Ukrayna müxtəlif ölkələrdən modern silahlar və hərbi texnika

alıb. Rusiyada şübhələnirlər ki, Ukrayna prezidenti orduya Donbasa daxil olmağa əmr verə bilər. Rusiya buna cavab olaraq Ukrayna ilə sərhədə qoşun toplayıb. Bu Kremlin Kiyevə qarşı həm də psixoloji savaşıdır.

Kreml bu yolla Kiyevə mesaj yollayır ki, əgər Ukrayna ordusu Donbasa genişmiqyaslı hərbi əməliyyata başlasa Rusiya ordusu Donbasa daxil olacaq və burada pasport payladığı vətəndaşlarını qoruyacaq. Bəzi mülahizələrə görə, Rusiya Donbasa kifayətlənməyəcək, Ukraynanın Mariupol və Odessa şəhərlərini də ələ keçirəcək.

Rusiyadakı siyasi mərkəzlərin 2014-cü ildəki planı beləydi ki, Krımın ilhaqından sonra Donbasa da separatçı hərəkat Ukraynanın içərilərinə doğru inkişaf etməli, Mariupol, Odessa, Xarkov, Nikolayev, Dnepr, Xerson kimi şəhərlər Kiyevin nəzarətindən çıxarılmalı idi. Bu plan "Novorosiya" adlanırdı.

Məqsəd Ukraynanın parçalanması idi. O zaman bu plan alınmadı və Rusiya Krım, o cümlədən Donetsk və Luqanskla kifayətlənməli oldu. Ukraynada 2014-cü ildə ordunun dağılması fonunda milli qüvvələr müqavimət göstərərək ölkələrinin tam parçalanmasının qarşısını aldılar.

Buna baxmayaraq, Ukraynanı

parçalanması barədə bu gün də Moskvada planlar tərtib edənələr var. Mariupol və Odessa Ukrayna üçün strateji liman şəhərləridir. Ukrayna üçün əsas problem odur ki, bu şəhərlərdə Rusiyaya rəğbət bəsləyənlərin sayı az deyil. Ona görə də Kiyev Donbas və Krımın geri qaytarılması barədə düşünməklə yanaşı yeni ərazilərin işğal altına keçməməsi üçün də var gücüylə çalışmalıdır.

ABŞ və Avropa Ukraynanın müdafiəsini gücləndirmək istəyirsə, bu ölkənin NATO-ya üzvlüyü məsələsini süerətləndirməlidir. NATO-nun 2008-ci ilin aprel ayında Buxarest sammitində Gürcüstanın və Ukraynanın Şimali Atlantika Blokuna üzvlüyü qərarı verilsəydi Rusiya nə Gürcüstana müdaxilə edib Abxaziya və Cənubi Osetiyanı işğal edərdi, nə də Krımın ilhaq etməklə Ukrayna ərazisində növbəti separatçı bölgə yaradardı.

O zaman Vaşinqton Gürcüstan və Ukraynanın NATO-ya üzvlüyünü dəstəkləyərkən Fransa və Almaniya bunun əleyhinə çıxdılar. Bu gün də Fransa və Almaniya Gürcüstan və Ukraynanın NATO üzvlüyünün əleyhinədir. Vaşinqtonun Paris və Berlində təzyiq edib bu məsələni həll etməsi aktuallaşıb, əks halda Rusiya münasib vaxtda Ukrayna ərazisinə müdaxilə planında imtina etməyəcək.

Ukraynanı qorumağın başqa bir variantı da var: ABŞ və müxtəlif Avropa ölkələri Ukraynada hərbi bazalar yaradırlar. Bu amil də Rusiyayı Ukraynaya hərbi müdaxilədən çəkindirə bilər.

"Atlas" Araşdırmalar Mərkəzi

Rusiya və ABŞ prezidentləri Vladimir Putinlə Cozef Bayden arasında videokonfrans formatında keçirilən danışıqlarda müzakirə edilən məsələlər açıqlanıb.

Dövlət başçıları iki ölkənin münasibətlərində strateji sabitliyi müzakirə ediblər. Danışıqlarda habelə İran məsələsində birgə fəaliyyət, Ukrayna ətrafında gərginliyin aradan qaldırılması diqqət mərkəzində olub.

Ağ Evin yaydığı açıqlamada deyilir ki, Bayden Ukraynanın suverenliyi və ərazi bütövlüyünü dəstəklədiyini bildirib, gərginliyi azaltmağa

Putin və Bayden nəyə nail ola bildilər?

"ABŞ və müttəfiqləri hərbi eskalasiya halında güclü iqtisadi və digər tədbirlərlə cavab verəcəklər", - Ağ Evin məlumatında deyilir.

Qeyd edək ki, danışıqlar iki saat davam edib və qapalı şəraitdə baş tutub.

Bu, iki ölkə liderinin ikinci görüşüdür. İlk təkbətək danışıqlar bu ilin iyununda Cenevrədə keçirilib, o zaman dövlət başçıları müəyyən razılıqlar əldə ediblər.

Hər iki liderin öz mövqeyində təkid etməsinə baxmayaraq, politoloq Zərdüşt Əlizadə düşünür ki, görüş iki dövlət arasında gərginliyin bir qədər zəifləməsinə gətirib çıxaracaq: "Hər iki li-

der öz dövlətinin maraqlarından çıxış etsə də, hər hansı bir ciddi razılışmaya nail olunmasa da, bu görüş gərginliyin azaldılmasını stimullaşdırdı. Çünki danışıqlar zamanı hər iki lider aydın şəkildə ifadə etdi ki, onların heç birinə müharibə lazım deyil. İndiki durumda müharibə nə ABŞ-a, nə Rusiyaya, nə də Ukraynaya faydalı deyil. Ona görə də hesab edirəm ki, yaxın gələcəkdə Ukrayna ilə Rusiya arasında hərbi qarşıdurma baş verməyəcək. Heç bir razılışma əldə olunmasa da, tərəflər bir həqiqəti anladılar ki, onlara hərbi qarşıdurma lazım deyil. Həm də onlar müzakirələri davam etdirməyə razılaşıblar".

Məsələyə münasibət bildirən politoloq Qabil Hüseynli bildirdi ki, dünyanın iki böyük dövlətinin ortaq məxrəcə gələ bilməməsi təəssüf doğurur, bu müharibə təhlükəsini bir qədər artırır: "Fətki olaraq, Rusiya Ukrayna ətrafında qoşun toplayır və onun məqsədi bu ölkəni işğal etməkdir. Bu isə ABŞ, Avropa Birliyi və NATO-nu narahat etməyə bilməz. Prezidentlər ATO-Rusiya münasibətlərini və Ukrayna məsələsini müzakirə ediblər. Lakin hər hansı bir məsələdə ortaq mövqeyə nail olmaq çox təhlükəlidir. Vaxtında Ukrayna nüvə dövləti idi. ABŞ və Avropa Birliyinin dəstəyi ilə bütün nüvə başlıqları Rusiyaya köçürüldü. Həmin dövlətlər - Rusiya, ABŞ və Avropa Birliyi Ukraynanın ərazi bütövlüyünə zəmanət verdi. İndi Ukraynanın ərazi bütövlüyünə zəmanət verən Rusiya onun ərazisini işğal edir.

Əgər Qərb və ABŞ Ukraynanı dəstəkləməkdə davam edəcəksə, Rusiya hücumu cəsarət etməyəcək. Amma sakit dayanmayacaq, təxribatlarından da qalmayacaq. Bir neçə gün əvvəl Stokholmda, Avropa dövlətləri XİN rəhbərlərinin toplantısı zamanı XİN rəhbərləri Co Bayde-

nə ortaq mövqələrini əks etdirən bir sənəd təqdim ediblər. Sənəddə Baydenə Putinlə görüşü zamanı Ukrayna məsələsinin müzakirəsi təklif edilib. Bayden də Ukrayna məsələsini Putinlə ABŞ, NATO, Avropa Birliyi və Böyük Britaniyanın vəkili olaraq müzakirə edib. Buna baxmayaraq, Rusiya mövqeyində israrlıdır. Amma mən inanmıram ki, Rusiya ona qarşı ağır sanksiyaların tətbiq ediləcəyinin fərqində deyil. Ukraynanın

Qabil Hüseynli:

"Əgər Qərb və ABŞ Ukraynanı dəstəkləməkdə davam edəcəksə, Rusiya hücumu cəsarət etməyəcək. Amma sakit dayanmayacaq, təxribatlarından qalmayacaq"

müdafiəsinə qalxan ölkələrin əlində kifayət qədər imkanlar var ki, Rusiyayı durdursun. Ona görə də müharibə ehtimalı azdır".

Akif Nəsirli

Zərdüşt Əlizadə:

"İndiki durumda müharibə nə ABŞ-a, nə Rusiyaya, nə də Ukraynaya faydalı deyil"

və danışıqlara qayıtmağa çağırıb.

Bilirsiniz ki, hökumətimiz hər zaman sinəsinə döyür, xalqı özünə borclu çıxarmağa çalışır ki, bizdə təhsil və səhiyyə pulsuzdur, daha nə istəyirsiniz?! Eyni zamanda təhsil və müalicə üçün insanlara kreditlər təklif edir.

Bunu necə anlayaq? Başa düşmədim, təhsil və səhiyyə pulsuzdursa, nə üçün insanlar kreditə pul alıb, öz pulları hesabına təhsil almalı, yaxud müalicə olunmalıdırlar?

BÖYÜK HƏRFLƏRLƏ QEYD EDİRƏM Kİ, AZƏRBAYCANDA NƏ TƏHSİL, NƏ DƏ SƏHİYYƏ PULSUZ DEYİL!!! Bunu ölkəmizdə məmə deyəndən, pəpə deyənə qədər hamı bilir. Dövlətin bu sahələrə ayırdığı büdcə vəsaitləri isə həmin sahələrə rəhbərlik edənlərin korrupsiya yemine çevrilir. Siz mənə bir xəstə göstərin ki, son 15-20 ildə hər hansı bir xəstəxanada pul-suz-parasız müalicə olunub. Mənə bir valideyin göstərin ki, bütün bu illər ərzində uşağını bağçaya, məktəbə hədiyyəsiz (rüşvətsiz) göndərə bilib. Sözsüz ki, qohumbazlıq, yerli-bazlıq, tayfabazlıq, dostbazlıq yolu ilə qəbul olunanlar istisnadır. Başqa yolla bu məmləkətdə, ələlxüsus da paytaxt Bakıda uşağın məktəbə, yaxud bağçaya yerləşdirmək müşkül məsələdir.

Bu yaxınlarda yayılan məlumatlara görə, Təhsil Nazirliyinin tabeliyində Tələbə Təhsil Krediti Fondu yaradılıb və həmin Fondun nizamnamə kapitalı 80 milyon manat nəzərdə tutulub. Xeyrixah addım kimi ortaya atılan bu təklifin də, rüşvətin çiçəklənməsinə xidmət edəcəyinə heç bir şübhə yoxdur. Çünki, aztəminatlı tələbə bu pulu ödəyər bilmediyi halda, pul məhkəmə yolu ilə ondan alınacaq. Gənclər Tələbə Təhsil Krediti Fondundan bu pulu alıb təhsil müəssisəsinə ödəyərək, təhsil almaq hüququnu (yəni məktəbə gəlib-gətmək) əldə edəcək, amma yenə də öz cibindən müəllimlərə pul ödəmək məcburiyyətində qalacaq. Vermədiyi halda, onu müxtəlif forma və üsullarla oxuduğu təhsil müəssisəsindən çıxaracaq. Yəni, "ipt də gedəcək, ipt də".

Tələbə də, krediti batmasının deyər, məcbur olacaq ki, müəllimlərlə "dil tapsın". Çünki hələlik Azərbaycanda rüşvət krediti fondları leqallaşmayıb, yalnız qeyri-leqal formada fəaliyyət göstərirlər. Bu gün insanların daha çox müzakirə etdikləri məsələ də, məhz budur.

Deyilənlərə görə, hazırda Azərbaycanda 54 ali təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərir, amma bir çoxları, məhz yuxarıda sadaladığım səbəblər

üzündən Azərbaycanda təhsil almaq istəmərlər. Bunun bir çox başqa səbəbləri də var. Məsələn, öz savadına, biliyinə, bacarığına güvənən gəncləri Azərbaycan təhsil müəssisələrinin verdiyi bilik qane etmir. Onlar hesab edirlər ki, Azərbaycan təhsil müəssisələri, ümumiyyətlə təhsil yox, diplom həvəskarlarına diplom verir. Buna görə də, həqiqətən təhsil almaq istəyən gənclər əcnəbi ölkələrin ali təhsil müəssisələrinə üz tuturlar. Təhsilini başa vurduqdan sonra da, vətənlərində heç bir inkişaf perspektivlərinin olmadığını anlayaraq, elə xaricdə qalmağa üstünlük verirlər ki, bu da son nəticədə, ölkədən "beyin axını"nın artmasına səbəb olur.

Qeyri-rəsmi məlumatlara görə, son 10 ildə 150 mindən çox ali təhsilli insan Azərbaycandan əcnəbi məmləkətlərə köç edib. Ən acınacaqlısı odur ki, onlardan heç də hamısı xarici ölkələrdə öz ixtisaslarına, bilik və bacarıqları

ilə yaxın mehmanxananın restoranında qabyuyan işlədim. Mehmanxananın sahibi mənim çalışqanlığımı görüb, mətbəx nəzarətçisi vəzifəsinə keçirdi. İki il də belə işlədim, artıq alman dilində sərbəst danışdım, dostlarım, tanışlarım da var idi. Həyatım öz axarına düşmüşdü. Bir gün mehmanxana sahibi məni ot-ağına çağırdı. Türk qardaşım da orada idi. O mənə dedi ki, "mehmanxana sahibi səni işlətmən (administrator) vəzifəsinə keçirmək istəyir, nə dey-

ti gətirdi, öz ixtisası üzrə işləyir. Oğlum kompüter mühəndisidir, qızım kompüter dizayneri. Hər şey istədiyimdən də yaxşıdır, amma... Müsahibim sözün ardını danışmadı, sadəcə hönkürdü, qəhər onu boğsa da bu sözləri dilinə getirə bildi: "Axı nə üçün mən öz vətənimdə normal bir iş tapıb işləyə bilmədim?". Bu suala isə mənim heç bir cavabım yox idi. Bu, sadəcə sonluğu uğurla bitən bir həyat hekayəsidir. Bəs qalan 100 min, bəlkə də 150 min

hər şeyi dəyişsə də, rüşvət faktoru toxunulmazlığını qoruya bildi. Səbəblərini də dedim artıq.

Orta təhsil pilləsində də, eyni vəziyyət hökm sürür. Bir çox məktəblərdə müəllimlər gənc olsalar da, yeni texnika və texnologiyalar, yeni təhsil konsepsiyaları hazırlayaraq tətbiq etmərlər, daha doğrusu etməkdə maraqlı deyillər. Onları da, uşaqların savadından daha çox, qazanacağı pullar düşündürür. Hazırda Azərbaycan təhsili böyük sürətlə tənəzzülə doğru gedir. Müəllimlər məktəbdə uşaqlara dərs öyrətmək əvəzinə, valideynlərə məsləhət görürlər ki, uşağını hazırlıq üçün repetitor yanına aparın. Bu isə o deməkdir ki, mənim sizin uşağınıza dərs demək marağım yoxdur. Bəs, valideynin repetitor üçün pulu yoxdursa, necə olsun?

Mən Təhsil Nazirliyinin başbilənlərindən soruşuram, orta məktəblərdə oxumaq üçün, Orta Təhsil Kreditləri nə zaman verilecək?

Kreditlə yaşamağı öyrən, millət!

Təhsilin pulsuz olduğu ölkədə, kreditlə təhsil?!

na uyğun iş tapa bilmir, yaşamaq üçün işini, peşəsini dəyişmək məcburiyyətində qalır. Sizə Almaniyada məskunlaşan, amma qəlbli Azərbaycanla döyünən bir insanın həyat hekayəsini təqdim etmək istəyirəm. Artıq 20 ildən artıq bir müddətdir ki, vətənimdən uzaqlarda yaşayan bu insan, ondan yazacağım təqdirə ad və soyadının açıqlanmamasını təvəqqüf etdi və mən də buna əməl edirəm. Yay aylarında həmsöhbət olduğum fizika-riyaziyyat elmləri namizədi olan həmyerlimiz maaşının azlığından, başqa bir işdə işləmək imkanının olmaması üzündən 1998-ci ildə vətəni tərk edib, Rusiyaya üz tutur, burada da elm adamına elə bir xoş üz göstərmədiklərindən, Almaniyaya gedir:

"Məskunlaşmaq çətin olmadı, amma bir xeyli müddət iş tapmaq çox çətin oldu. Bir türk qardaşımız azərbaycanlı olduğumu bilib, tanış bir almanın mehmanxanasında məni işə düzəltdi. Burada işə qəbul zamanı kiminsə zamanəti əsas şərtlərdən biri və ən əsasıdır, demək olar. Dili öyrənməyə qədər burada çalışırsan dedi, sonrasına baxarıq. Bir

irsən, işləyə bilərsən?" Çalışaram, sizi pərişan etməyim. Söhbətimiz alman dilində getdiyindən sahibkar ayağa qalxdı və həmin vəzifəni qəbul etdiyim üçün mənə təşəkkür etdi. Oradan başqa bir restorana getdik və üçlükdə nahar süfrəsi arxasında işin bütün məqamlarını müzakirə etdik. Bu vəzifəyə təyinat alandan sonra 1 il müxtəlif kurslara gedərək mehmanxana işinin bütün incəliklərini öyrəndim və təxminən 10 il həmin vəzifədə işlədim. Artıq fizika-riyaziyyat elmi üzrə alim olduğum da yadımdan çıxmışdı.

Bu gün böyük bir mehmanxana şəbəkəsinin icraçı direktoruyam və həyatım bütünlüklə dəyişib, sahibkar olmağın özünün də, ağır bir iş olduğunu indi anladım. İndi hər şeyim var, amma vətənim üçün çox darıxıram, kaş belə bir işim öz vətənimdə olaydı, dediyim anlar çox olur. Həyat yoldaşım, övladlarım isə oradakı mühitə öyrəşdiklərindən, ümumiyyətlə Azərbaycana qayıtmaq istəmərlər, "bizi ac qoyan bir ölkədə nə işimiz var", deyirlər. Həyat yoldaşım ali təhsilli həkimdir, onun bəx-

insan arasında daha yaxşı, bəlkə də daha pis vəziyyətdə olanlar var, kim bilir.

Bildiyimiz odur ki, "beyin axını" heç bir ölkə üçün yaxşı heç nə vəd etmir. Bununla belə, savadlı insanların öz vətənlərini tərk etməyinin də bir çox səbəbləri var. Ən əsası isə dövlətin onlara arxa durmaması, lazımı diqqətin göstərilməməsi, biliklərindən, savadlarından, istedad və bacarıqlarından vətənə istifadə olunmaması.

Bugün universitetlərdə tələbələr qane edəcək savadın verilməməsinin özü də, savadlı müəllimlərin olmaması faktoru ilə bağlıdır. Məmur, deputat professorlar tələbələrə nə öyrədə bilirlər ki, yalnız rüşvətçorluq və yaltaqlıqdan başqa. Yaddan çıxarmamalıyıq ki, rüşvətlə oxuyan tələbə sonunda mütləq rüşvətçor olacaq, çünki onun aldığı savad deyil, diplomdur, bu diplom isə rüşvət biznesinin ilk pilləsidir, bunun başqa yolu yoxdur.

Maraqlıdır ki, müstəqillik dönməndə bir neçə təhsil naziri dəyişsə də, təhsil sisteminin özündə heç bir müsbət hal müşahidə olunmadı. İslahatlar

Əlqərəz, millət, kreditlə yaşamağı öyrənin və birdəfəlik qulağınıza sırğa edin ki, məmurların diktaturası altında yaşamağın özü belə, kreditlə yaşamaq kimi bir şeydir. Ağzını açarsan, dilini qoparlar! Danışib haqqını tələb edərsən, vətən xaini elan edərlər! Susmazsan, davam edərsən, vətənimdən didərgin salarlar...

Əcnəbilər də fəxr edirlər ki, azərbaycanlı alimlər, yaşamaq naminə restoranlarımızda qab yuyur, küçələrimizi süpürür.

Lionid İliç Berejnev demişkən: "ŞİRAHO ŞAHAYET AZERBAYDJAN!"

Yusif Seyid

Ürəyi Vətənlə döyünən igid

İkinci Qarabağ müharibəsində canı bahasına xalqımıza şanlı qələbə yaşadan mərd igidimiz Elməddin İsmayıl oğlu Nəzərov Masallı rayonu, Binə Xocavar kəndində dünyaya gəlmişdi. O, müharibə başlanan günü könüllü cəbhəyə yazılır. Qəlbi düşmən tapdığı qalan torpaqların azad edilməsi ilə alışıb-yanan Vətən sevdalısı Füzuli, Qubadlı, Cəbrayıl rayonlarda döyüşür. Min əzab-əziyyətli, ölümlü yollar keçsə də, qələbəyə böyük ümid bəsləyir. Və hər dəfə torpaq uğrunda odun-alovun içinə atılarda sona qədər erməni diğalarla döyüşüb qisas alacağına and içir. Döyüş yoldaşlarına da "Vətən hər şeydən əzizdir. Buna görə də onu düşməndən təmizləmək müqəddəs işdir. Bunu hamımız bilməliyik. Biz mütləq qələbə qazanarıq" deyir.

İgid Vətən oğlu həmişə ən qaynar nöqtələrdə ölüm-dirim savaşına atılır. Müxtəlif silahlardan yaxşı baş çıxarır, ağır əməliyyatlarda özünü qabağa verir. Faşistlərə matəm libasını geyindirir-geyindirir 30 oktyabra qədər döyüşür. Qazandığı zəfərlərin sayı bilinmir. Vətənin yada yurd olmağa dözməyən Elməddinin axırıncı savaş yeri Cəbrayıl torpağı olur. Polad sinəsini canında əziz bildiyi Vətənə tuşlanan güllələrə sipər etməklə adını xalqın qəhrəmanlıq tarixinə yazır. Xalqın tərəfindən əbədi sevgi qazanmaqla, dövlət də öz igid, Vətən sevdalı oğlunu şərəfli ölümdən sonra "Vətən uğrunda", Cəbrayılın, Qubadlının azad olunmasına görə medallara layiq görür.

Bəli, Elməddin ağı kəsəndən Vətən, yurd, millət sevgisini hər şeydən uca bilir. Elə ömrünün iyirmi dördüncü ilində dünyadan köçməyi doğma Vətən torpaqların azadlığı, bizim xoşbəxt gələcəyimiz üçün oldu. Vətən müharibəsində canını qurban verdi ki, xalqımızın qüruru bütün dünyaya bəlli olsun. Məhz bu keyfiyyətlərinə görə cismən aramızda olmasa da, millətin ürəyində qeyrət, məhəbbət, sədaqət rəmzinə dönüb. Qərinələr keçəcək, gələcək nəsillər də Elməddini belə xatırlayır və müqəddəsliyinə tapınmaqla onu özlərinə örnək sayırlar.

Vətən yolunda şəhid olanları Vətən səmasının əbədi parlaq Günəşinə bənzədirlər. Elməddin Nəzərov da onlardan biri...

Zəfər Orucoğlu,
Azərbaycan Jurnalistləri
Birliyinin üzvü

Artıq iki ilə yaxın bir zaman müddətidir ki, bütün dünyanın qulağı səsdə, gözü telekanallarda, sosial şəbəkələrdədir ki, koronavirus pandemiyası nə vaxt sona çatacaq? Amma bu da çox maraqlı məsələdir ki, bu barədə heç kim doğru-dürüst danışmır. Bu səbəbdən də, insanlar hər zaman şübhə içindədirlər ki, görəsən, bu belanın sonu nə vaxt çatacaq? Bu şübhələri şərtlən-

söz-söhbətlər bitib-tükənmir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST) isə bu məsələ ilə bağlı əsaslı bir açıqlama ortaya qoymayıb. Hər dəfə virusun yeni bir ştamını ortaya çıxanda ÜST, yalnız belə bir bəyanatla çıxış edir ki, yeganə çıxış yolu əhalinin peyvənd olunmasıdır. Eyni zamanda bildirir ki, peyvəndin böyük hissəsi inkişaf etmiş, imkanlı ölkələrdə olduğundan, virus Afrika ölkələrində

sin və perparatların hazırlanması mümkün deyil. Yeni bizim bugün qəbul etdiyimiz peyvəndlərin həmin mutasiyalara qarşı dayanıqlığı yətinəcə olmağa bilər.

Hazırda dünyanın 30-dan çox ölkəsində müşahidə olunan Delta ştamının Omikron variantının yoluxma gücü çox yüksək olduğundan geniş müzakirə mövzusunda çevrilib. Bəziləri hesab edir ki, Omikron variantına qarşı heç

pandemiyaya son qoya bilər. Bütün bunları nəzərə aldıqda belə bir nəticə hasil olur ki, həqiqətən də, virusun "yaradıcısı" haqlıdır. Koronavirus pandemiyasının ən ağır dövrü, artıq arxada qalıb. Bu gün insanlar sadəcə olaraq müəyyən qaydalara əməl etməklə bu virusla birgə yaşamağı öyrənməlidirlər. Yəni korona, heç də adi qrip saydığımız virusdan güclü deyil. Onu müalicə etməyi öyrən-

Koronavirusun "yaradıcısı" danışdı

Viruslar heç zaman yox olmurlar

dirən məsələlərdən biri də odur ki, hələ indiyə qədər heç kim rəsmi açıqlamayıb ki, bu virus süni şəkildə yaradılıb, yoxsa təbii proseslərin nəticəsidir. Məhz bu səbəbdən də, şübhələr hər zaman hələ 2015-ci ildə dünyanın yolxucu pandemiyalara qarşı mübarizəyə hazır olmadığını bəyan edən, tanınmış milyarder və iş adamı Bill Geytsə yönəlir. Beş il əvvəl bu bədə danışın Bill Geyts bu gün də, öz açıqlamaları ilə diqqət çəkir və açıq etiraf etmək lazımdır ki, şübhələr hələ də onun üzərində qalmaqdadır.

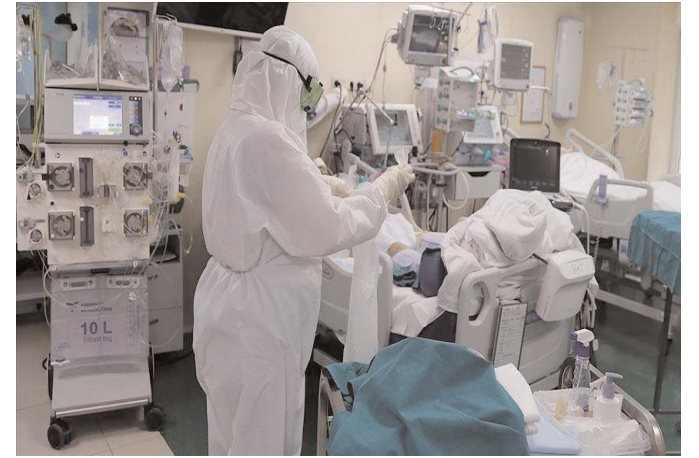
Bir çoxları belə hesab edirlər ki, məhz Bill Geyts kompüter texnologiyalarının imkanlarından istifadə edərək, bu virusu yaradıb. Daha sonra iddia olundu ki, COVID-19 virusu, onun ilk aşkarlandığı Çininin Vuhan əyalətində fəaliyyət göstərən gizli laboratoriyaların birində hazırlanıb. Bu layihənin əsas sifarişçisi isə Amerika Birləşmiş Ştatlarıdır.

Artıq iki ilə yaxındır ki, bu

daha çox yayılır və oradan da dünyanın başqa yerlərinə keçə bilər.

Maraqlıdır ki, Çin və Yaponiya nədənsə bu müzakirələrdə iştirak etmir. Dünya mediasında yayılan məlumatlara görə, bu ölkələrdə virus artıq pandemiya halından çıxıb və insanlar tam sərbəst şəkildə öz yaşamlarını davam etdirirlər. Ən çox ajiotaj doğuran məlumatları isə nədənsə, Amerika və Avropa alimləri yayırlar. Bu da, belə bir təəssurat yaradır ki, Amerika və Avropa pandemiyasının bitməsinə maraqlı deyil.

iki il davam edən bu yoluxmalara baxmayaraq, virusun "yaradıcısı" Bill Geyts bir müddət əvvəl bəyan edib ki, koronavirusa yoluxma halları, gələcək illin ortalarından pandemiya vəziyyətindən çıxacaq. Başqa bir Amerika alimi isə bəyan edir ki, pandemiya hələ 5-6 il davam edə bilər. O, bunu belə əsaslandırır ki, virusun yeni mutasiyalarının yaranması davam etdiyindən, buna qarşı vak-

bir vaksin dayanıqlı hesab olunmur. Bununla belə, peyvəndlənmə prosesi davam etdirilməlidir.

Rusiya alimləri isə hesab edirlər ki, Omikron heç də söylənilmədiyi qədər təhlükəli deyil. Onların fikrincə, omikron sürətlə yayılmaqla az bir zamanda çox sayda insanı yoluxdurmaq gücündə olsa da, ölümcül təsire malik deyil. Yəni sürətlə yayılır, amma ölüm və ağır fəsadlara səbəb olmur. Məhz bu səbəbdən də, rusiyalı alim-virusoloq Andrey Altşteyn hesab edir ki, məhz Omikron Rusiyada

mək, depressiyaya və stressə düşməmək lazımdır. Birləşməli prosesini davam etdirilməlidir. Bir müddət sonra insanlar onun haqqında da adi qrip kimi danışacaqlar.

Amma bir şeyi də yaddan çıxarmayaq ki, koronavirusun yaradıcısı kimi təqdim olunan Bill Geyts haqlıdır. Koronavirus pandemiyasının iki il davam etməsi də bunu təsdiq etdi ki, bəşəriyyət istər süni, istər təbii kataklizmalara və pandemiyalara hazır deyil.

Yusif Seyid

Qida təhlükəsizliyinin aktual olduğu müasir dövr bizdən daha çox məsuliyyət tələb edir. Doğrudur, buna məsul qurumlardan gözlənilən daha çoxdur. Bu, həm də başqa bir yazının mövzusu. İndilikdə isə qida təhlükəsizliyinin hər birimizin qorunması üçün meqamı barədə bir az...

Birbaşa keçid edim ki, marketlərdə satışı həyata keçirilən istənilən məhsul bol çeşidli olsa da, alıcısı heç də məhsulun adı qədər çox deyil. Bunun da bəlli səbəbləri var. Səbəb heç də qiymətlərin bahalığına və s. deyil. Səbəb ən azından, məhsulun tərkibinin onun alıcısını qane edib-etməməsidir.

Bəli, gəlib çıxdıq qatıqlarla və digər əlavələrlə zəngin məhsulun insan sağlamlığına hansı təsiri göstərməsinə.

Yerində qeyd edim ki, əksəriyyət hansısa qidani, orzaq məhsulunu alanda, onun tərkibinə, istifadə tarixinin bitib-bitməsinə ciddi fikir vermir. Lakin elə insanlar da var ki, marketdə uzun müddət vaxt sərf edib alacağı məhsulun istehsal və son istifadə tarixinə, tərkibinə və digər göstəricilərinə diqqət edir və ondan sonra alıb-almamaq qərarını verir. Belə insanlar azsaylı olsa da, hələ var. Və həmin kəsim də sözügedən sa-

Təhlükə...

Ondan qaçmaq üçün nə etməli?

hədə təhlükəsizliyin nə demək olduğunu həyatının mənası hesab edənlərdir.

Qidalanmada təhlükəsizliyin gözlənməsi təkə fərdi məna kəsb etməməlidir. Bu gün restoran və kafelərdə, bu tipli obyektlərdə problemin mövcudluğundan, onun həlli istiqamətində laqeydlilikdən dolayı mənfi hallar, hadisələr yaşanmaqdadır. Elə bugünlərdə bizə şikayət edən bir neçə tələbə paytaxt kafelərinin birində qidadan zəhərləndiklərini deyirlər.

Belə hallar müxtəlif vaxtlarda zaman-zaman təkrarlansa da, təəssüf ki, qarşısı alınmır. İnsan həyatı isə oyunaq deyil ki, hər kəs onunla istədiyi kimi oynasın, könlündən keçən sayaq rəftar etsin.

Orta məktəblərin bufet və yeməxanalarında da bu problemlərlə rastlaşmaq mümkündür. Valideynlər bufetlərdə satılan ərzaq-qida məhsullarının keyfiyyətə standartlara cavab vermədiyindən daimi şikayətçidirlər. Bu obyektlərdə satılan məhsullar eləcə də qiymətinə görə mağaza və marketlərdən fərqlənir. Yəni məktəb bufetlərində satılan məhsullar birmənalı şəkildə başqa satış obyektlərindən bahadır. Baxmayaraq ki, keyfiyyət və tərkib eynidir.

Valideynlər də həm qiymət, həm də təhlükəsizlik səbəbindən, bəzən övlad-

larının çantasına evdə hazırlanan qidalardan qoymaqla problemi həll etdiklərini düşünür. Fəqət bu düşüncə də tam doğru deyil, belə desək, kökündən yanlışdır. Çünki məktəbli çantasına qoyulan və şagirdlərin tənəffüs vaxtı qidalanacağı məhsullar adətən şirniyyatdan, kolbasa-çörəkdən, müxtəlif sosis və yarımfabrikatlardan hazırlanmış qidalardan ibarət olur. Bu, sadalananların az qismi olsa da, onun elə çəkilən bir neçə adı təhlükəsizlikdən xəbər vermir...

Beləliklə, qida təhlükəsizliyinin insan həyatı üçün hansı önəm daşmasından saatlarla bəhs etmək olar. Bundan nəticə çıxaranlar da, ona əhəmiyyət verməyənlər də olacaq, təbii ki. Lakin söhbət birbaşa insan həyatından, onun sağlamlığından gedirsə, ona məsuliyyətlə, dəqiqliklə yanaşmaq problem-dən uzaq olmaq deməkdir. Buna isə hər kəs əməl etməlidir, zənnimizcə.

Bir də ki, biz nə yeyirikse, oyuq və bunu da əfv edərsiniz, mən deməmişəm.

Bu həqiqətin yüz illəri aşan tarixi var ki, ona əməl etmək yüz il yaşamağa, ona əhəmiyyət verməmək isə daim xəstəliklə çarpışmağa səbəb olar.

Və əlbəttə, həyatının mənasını dərk edənlər üçün seçim də sərbəstdir.

Nigar Orucova

Dövlət Neft Fondunun aktivlərin idarə edilməsindən xalis gəliri 0,38 faiz olub

Bu ilin 9 aylıq icra nəticələrinə əsasən Dövlət

Neft Fondu (DNF) tərəfindən 44 milyard 226 milyon 500 min dollarlıq aktivlərin idarəedilməsindən məzənnə fərqi nəzərə alınmaqla xalis gəlir 162,1 mln.

ABŞ dolları və ya 0,37 faiz təşkil edib. Xalis gəliri azaldan valyuta məzənnə fərqi və qızıl rezervləri olub. Belə ki, DNF-nin hesabat tarixinə məzənnə fərqi üzrə itkiləri 666 mln. ABŞ dolları təşkil edib. Valyutalar üzrə mənfi gəlirlilikdə əsas pay avroya (502,1 mln. ABŞ dolları), Türk lirasına (54,1 mln. ABŞ dolları) və Yapon yeninə (52,8 ABŞ dolları) məxsus olub. Qızılın qiymətinin ucuzlaşmasından 505 mln. ABŞ dolları fərq yaranıb. Beləliklə də DNF-nin bu ilin ilk 9 ayında büdcədən kənar xərcləri 1 milyard 171 milyon ABŞ dolları olub.

Qubad İbadoğlu

Rövşən Ağayev

Qeyri-rəsmi işçilərin maaşlarını kim, necə indeksləşdirəcək?

Azərbaycan iqtisadiyyatı böyük neft gəlirlərinin daxil olduğu ilk illərdən sonra (2005-2008-ci illər) qiymətlərin ən yüksək həddə çatdığı mərhələyə qədəm qoyub.

Xüsusilə də qida inflyasiyasının yüksək səviyyəsi ölkədə yoxsulluğun miqyasının artması, sosial vəziyyətin sürətlə pisləşməsi üçün əsas riskə çevrilib.

Nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycanda məşğul əhəlinin təxminən 65%-i qeyri-rəsmi çalışır. Belə vəziyyətdə minimum əmək haqqı və büdcə işçilərinin maaşları vasitəsilə indeksləşdirmə mexanizmi qeyri-rəsmi sektorda gəlirlər üçün işlək mexanizm rolunu oynamır. Sadə deyim: əgər inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da hər 100 işçidən 95 nəfəri rəsmi maaşa imza atmış olsa idi, onların gəlirlərinin minimum əmək haqqının indeksləşdirilməsi vasitəsilə inflyasiyadan qorunması real olardı.

İşsizliyin yüksək, əmək bazarında işçinin deyil də işəgötürənin birtərəfli qaydada diqtə edən tərəf olduğu şəraitdə nəinki qeyri-rəsmi işçilərin, bütövlükdə son dərəcə məhdud məşğulluq potensialına malik özəl sektorun hətta rəsmi işçilərinin inflasiya tempinə uyğun indeksasiya tələb etmək şansları çox məhduddur.

Qida inflyasiyası hazırda qlobal miqyasda problemə çevrilib. Dünya Ərzaq Təşkilatının məlumatına görə, bu ilin noyabrında qlobal ərzaq qiymət indeksinin səviyyəsi öən ilin noyabrına nisbətən 27% yüksəkdir. Lakin Azərbaycan kimi iqtisadiyyatın yüksək səviyyədə monopollaşdığı, rəqabətin olmadığı şəraitdə əlavə daxili faktorlar qiymətləri daha da yüksəldir.

Azərbaycan Statkomu bu ilin oktyabr ayı üzrə istehlak bazarında qida qiymətlərinin 2020-nin eyni ayına nisbətən təxminən 14% çox olduğu barədə məlumat yayıb. Eyni zamanda, həmin dövr üzrə yerli ərzaq emalçıları üzrə istehsalçı qiymət indeksinin 16% yüksək olduğunu qeyd olunur.

Gömrük statistikasında idxal mallarının qiymət indeksinin səviyyəsinin daha yüksək olduğu görünür. Məsələn, 2020-ci ilin sentyabrına nisbətən bu ilin sentyabrında idxal qiymət indeksinin hazır qida məhsulları üzrə 25%, heyvan mənşəli yağlar üzrə təxminən 50% yüksək olduğu bildirilir.

Rəsmi statistika bu il ərzində əhəlinin rəsmi gəlirlərinin, o cümlədən maaşların 2-3%-lik artım olduğunu qeyd edir. Bu o deməkdir ki, hətta rəsmi statistika ölkədə ev təsərrüfatlarının real gəlirlərində ciddi azalmanın olduğunu göstərir.

Təəssüf ki, Azərbaycanda bütün regionlar üzrə yoxsulluğu etibarlı və operativ ölçən statistika olmadığından real gəlirlərin belə kəskin azalmasının ölkədə yoxsulluğa təsiri barədə cəmiyyət obyektiv informasiyaya malik olmur.

Belə bir realılıqda hökumətin tarifləri tənzimlənən xidmətləri kəskin şəkildə bahalaşdırması ölkədə inflasiyanı daha da sürətləndirir...

Milli gəliri yaradan mənbə orta və kiçik biznes olmalıdır

və hökumət təcridən üzərində gətirdiyü öhdəliklərdən imtina etməyə məcbur olur.

Belə bir situasiyada isə hökumət əhəlinin gəlirlərini artırmaq üçün iqtisadiyyata azadlıqlar vermək barədə düşünmək belə istəmir. Halbuki indi

yeganə çıxış yolu, biznesdəki monopoliyadan imtina etmək və bütün təbəqələrdən olan insanların kiçik və orta bizneslə məşğul olmalarına şərait yaratmaqdır. Milli gəliri yaradan mənbə, tükənməkdə olan neft gəlirləri deyil, orta və kiçik biznes olma-

lıdır. Məsələn, bu il Gürcüstanda iqtisadi artım 10 faiz həddində proqnoz edilir, bu rəqəm isə ilk növbədə biznesə sərbəstlik verilməsi hesabına əldə edilib

Azərbaycanda isə, hökumətin iqtisadiyyatla bağlı yeganə qayğısı büdcəni icra etmək, 3 milyon insanın büdcədən cüzi təminatını davam etdirmək və bu məqsədlə ölkədəki iqtisadi aktivliyi tamamilə məhv etməkdən ibarətdir. Bu iqtisadi kurs isə ancaq neft rentasının bol olduğu illərdə işləyə bilərdi.

Qaşqay İsmayıl

TÜRKİYƏ - AZƏRBAYCAN BİRGƏ UNİVERSİTETİ YARADILIR...

Dekabrın 2-də Prezident İlham Əliyev Türkiyə Ali Təhsil Şurasının sədri Erol Özvarı qəbul edib. Görüş zamanı iki ölkənin ortaq universitetinin yaradılması da müzakirə olunub.

UNEC İqtisadi Forumunda iştirak edən Erol Özvar yerli mediyaya açıqlamasında bildirib ki, yaxın vaxtlarda Türkiyə-Azərbaycan ortaq universitetinin yaradılması planlaşdırılır: **"Bu universitet Türkiyənin ən nüfuzlu universitetləri ilə əlaqə quraraq, inkişaf edəcək"**

Ali Təhsil Şurasının sədri qeyd edib ki, universitetin yaradılma planı iki ölkənin dövlət başçılarının birgə müraciəti ilə həyata keçirilib: **"İki ölkənin razılığı ilə ali təhsil ocağının yaradılması böyük əmək tələb edir. Ona görə də, bir az vaxt aparacaq. Lakin çalışırıq ki, növbəti tədris ilinə qədər bütün məsələlər həllini tapsın"**.

Qeyd edək ki, univeritetin Bakıda təsis edilməsi, növbəti mərhələdə isə Gəncə və Şuşada filiallarının açılması planlaşdırılır.

Təhsil eksperti Kamran Əsədov bu qərarı şərh edərək bildirib ki, bütün sahələrdə Azərbaycanla əməkdaşlıq edən Türkiyə ilə ortaq universitetin yaradılması

mühüm hadisədir: **"Hazırda Türkiyədə 21 min azərbaycanlı gənc təhsil alır. Türkiyə universitetlərinin əksəriyyəti dünya reytingində ön sıralardadır. Bu universitetlərin təcrübəsinə böyük ehtiyac var. Mövcud qanunvericiliyə görə, Azərbaycan və Türkiyə birgə universitet yarada bilər. Belə bir ali məktəbin yaradılması üçün iki ölkə arasında təhsil müqaviləsinin imzalanması kifayət edir"**.

Ekspert xatırladı ki, Azərbaycanın yetərli qədər birgə universitet təsis etmə təcrübəsi var: **"Məsələn, Azərbaycan və Fransa birgə universiteti - UFAZ yaradılıb və fəaliyyət göstərir. Bundan başqa Seçinov adına Moskva Tibb Universitetinin, Lomonosov adına Moskva Beynəlxalq Universitetinin Azərbaycanda filialları təsis edilib. Ölkədə xarici universitetlərin sayının artması, ali təhsil müəssisələri arasında rəqabəti artıracaq"**.

Ekspert qeyd edir ki, hazırda Bakı şəhərində məkan və yer problemi var: **"Ona görə də, bu təhsil ocağının tələbə şəhərciyinin, universitet kampusunun paytaxtda yaradılması o qədər də real görünmür. Lakin işğaldan azad edilmiş ərazilərdə bu universiteti təşkil etmək olar. Türkiyənin iştirakıyla yaradılacaq universitetlər Azərbaycan təhsil sisteminin dünyaya inteqrasiyasını sürətləndirəcək"**.

Kamran Əsədov vurğuladı ki, təhsil sahəsində Türkiyə-Azərbaycan iş birliyi böyük ümidlər vəd edir. Onun sözlərinə görə, Türkiyə nümunəsi Azərbaycan ali təhsil sistemini, maddi-texniki bazasını təkmilləşdirəcək.

"Nəticədə Azərbaycan universitetləri dünya reytingində yuxarı pillələrə irəliləyəcək", -K.Əsədov qeyd edib.

Elvin Bəyməmmədli

Akif Nəsirli

Qəpik-quruş gətirən neft pulları

DNF vəsaitlərinin bir hissəsi ilə hökumət kommersiya banklarına donorluq edə bilər

Dövlət memurlarının hər zaman güvenc yeri olan mənbələrdən biri də, Azərbaycan dövlətinin valyuta ehtiyatlarıdır. Adətən yüksək rütbəli dövlət məmurları ölkənin valyuta ehtiyatları barədə danışanda onun 45-50 milyard dollar civarında olduğunu deyirlər. Bir məsələyə də aydınlıq gətirək ki, Azərbaycanda valyuta ehtiyatlarına münasibət dünyadakından fərqlənir. Belə ki, bizdə valyuta ehtiyatları dedikdə, Azərbaycan Dövlət Neft Fondunun (DNF) aktivləri nəzərdə tutulur. Dünyanın inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrində isə dövlətin valyuta ehtiyatları dedikdə, iqtisadiyyatın maliyyə sferasını idarə edən Mərkəzi Banklar valyuta ehtiyatları nəzərdə tutulur. Yəni bizdə yanaşma bir qədər yanlışdır - adından göründüyü kimi, valyuta ehtiyatı xarici valyutalarda olan likvid pul kütləsidir. Bu iqtisadi göstərici iqtisadiyyatın dayanıqlığını göstərən indikatorlardan biridir. Belə ki, ölkənin valyuta ehtiyatı nə qədər çox olarsa, gərəkən məqamlarda onun maliyyə sferasında operativ manevr etməklə problemləri aradan qaldırmaq potensialı da çox olur. Məsələn, Türkiyənin lazımı qədər valyuta ehtiyatı olsaydı, son iki aylıq (noyabr və dekabr) maliyyə böhranından asanlıqla çıxıb bilərdi. Bütün bunları deməkdə məqsədimiz onu aydınlaşdırmaqdır ki, ölkənin valyuta ehtiyatı maliyyə sferasını idarə etmək üçün bir alətdir və o həmişə Mərkəzi Bankın əlinin altında pul kütləsi - xarici valyuta şəklində olmalıdır. Azərbaycanda bu məbləğ təxminən 6-7 milyard civarında dəyişir və Mərkəzi Bank (AMB) adətən bu ehtiyatlardan nadir hallarda istifadə edir. Ölkənin maliyyə sferasında valyutaya tələbat isə DNF-nin vəsaitlərinin hərəca çıxarılması ilə ödənilir. Əslində isə belə problem AMB-nin ehtiyatları hesabına həll edilməlidir.

DNF-nin sözügedən ehtiyatlarına gəldikdə isə bunu dövlətin sərmayəsi adlandırmaq olar. Çünki həmin vəsait dünyanın müxtəlif ölkələrində daşınmaz əmlak, qiymətli kağızlara, digər fondlara və valyutalara yatırılır ki, dövriyyəyə olmaqla ölkəyə dividend gətirsin. Son illər Azərbaycan hökuməti "valyuta ehtiyatı" adlandırdığı sərmayədən qəpik-quruş qazanır desək yanlışdır. Çünki son 10 ildə DNF-nin ehtiyatlarının idarə edilməsindən əldə edilən mənfəət 1 faiz belə təşkil etməyib. Son üç ildə isə bu istiqamətdən gələn gəlirlərin həcmi 0,4 faizin altında olub.

Bu ilin doqquz ayının nəticələrinə görə, DNF tərəfindən 44 milyard 226 milyon 500 min dollarlıq aktivlərin idarəedilməsindən məzənnə fərqi nəzərə alınmaqla xalis gəlir 162,1 milyon ABŞ dolları və ya 0,37 faiz təşkil edib. Xalis gəliri azaldan valyuta məzənnə fərqi isə itkilər və qızıl ehtiyatları olub. Belə ki, DNF-nin hesabat tarixinə məzənnə fərqi üzrə itkiləri 666 milyon ABŞ dolları təşkil edib. Valyutalar üzrə itkilərdə əsas pay avroya (502,1 mln. ABŞ dolları), Türkiyə lirəsinə (54,1 mln. ABŞ dolları) və Yapon yeninə (52,8 ABŞ dolları) məxsus olub. Qızılın qiymətinin ucuzlaşmasından 505 milyon ABŞ dolları fərq yaranıb.

Göründüyü kimi, Azərbaycan dövlətinin neft satışından daxil olan vəsaitin idarə edilməsindən əldə edilən gəlir, heç bir faiz də təşkil etmir. Halbuki, ölkə daxilində vətəndaşa verilən kreditlərin ortalama faiz dərəcəsi 20 faiz təşkil edir. Bu kredit portfelinin 70 faizə qədərini isə ölkə vətəndaşlarının depozitə qoyduğu pullar təşkil edir. Bu o deməkdir ki, vətəndaşlarımızın bir hissəsi banklar vasitəsi ilə digər bir hissəsinə ehtiyatda olan vəsaitlərini kredit verir. Bir tərəfdən pulun depozit faizi, bir tərəfdən bankın mənfəət norması, üstəgəl AMB-nin əlavə etdiyi 3-7 faiz - bununla kreditlərin faiz dərəcəsi 20 faizə keçir. Hökumət bu prosesə müdaxilə etmək və faiz dərəcələrini aşağı salmaq imkanına malikdir.

Belə ki, hər il 0,3-0,4 faiz gəlir gətirən vəsaitlərin bir hissəsi ölkə daxilindəki kredit portfelinə yönəldilə bilər. Bununla da həm hökumət, həm də kreditə ehtiyacı olan vətəndaşlarımız qazana bilər.

Hazırda AMB-nin uçot dərəcəsi 7 faiz təşkil edir. Lakin bu 7 faizlik uçot dərəcəsi heç bir gücə malik deyil, işləməyən iqtisadi alətdir. Əgər hökumət DNF vəsaitlərini kredit portfelinə yönəltməklə kommersiya banklarına uçot dərəcələri əsasında donorluq etsə, bir tərəfdən ölkədə kredit faizləri aşağı düşər, digər tərəfdən isə hökumət həmin vəsaitin idarə edilməsindən indiki kimi 0,4 faiz deyil, 7 faiz qazana bilər.

Bununla yanaşı, məsələnin mənəvi tərəfi də var - sərvət bu xalqa məxsusdursa, birinci növbədə hökumət xalqın bu sərvətdən bəhrələnmək imkanları barədə düşünməlidir. Daha geniş imkanlar yaradılmalıdır ki, xalq Allahın ona bəxş etdiyi sərvətdən bəhrələnsin.

Azərbaycanda maaşla ləyaqətli yaşamaq mümkün deyil

Qiymət artımı cəmiyyətdə sosial narazılıq daha da gücləndirir. Əhali bahalaşmaya görə hökumət üzvləri ilə yanaşı, parlamentariləri də günahlandırır. Cəmiyyətdə belə bir rəy var ki, deputatlar şəxsən bazar-dükana getmədiklərindən, alış-veriş etmədiklərindən bahalaşmadan xəbərsizdirlər.

Milli Məclisin deputatı Razi Nurullayev deyir ki, hər kəs kimi deputatların da qiymət artımından əgahdır: "Azərbaycanda qiymət artımından kimin xəbəri yoxdur ki?! Hər bir kəsin bahalaşmadan xəbəri var, o cümlədən deputatların. Zaman-zaman bunu Milli Məclisin tribunasından səsləndiriblər. Çıxış yolu tapılmadı - istəyirlər. Amma bu gün təəssüf ki, qiymət artımı bütün dünyada baş verir. Azərbaycan isə özünü qoruya, dünyada baş verən hadisələrdən sığortalaya bilmir".

Deputatın sözlərinə görə, bahalaşmanın qarşısını almaq üçün idxal olunan malların müəyyən rüsumlardan azad edilməsi vacibdir: "Yaxud da rüsumlar azaldılmalıdır ki, mal-əmtə Azərbaycanca daha ucuz qiymətə gəlib çıxsın. Ölkədə istehsal olunan məhsullara təbiiq olunan güzəştlər artırılmalı, vergilər azaldılmalı. Beləliklə, qiymətlər insanların

cibinə uyğun olsun.

Bax bu iki məsələni ciddi şəkildə hökumət səviyyəsində araşdırılmasına ehtiyac var. Hələ ki bununla bağlı qərar qəbul

olunmur".

R. Nurullayev qeyd edib ki, bu gün Azərbaycanda vətəndaşların qazancları kifayət qədər deyil: "Əmək haqları rəqabətli deyil. Pensiyalar, minimum əmək haqqı çox aşağıdır. Bütün bunlar da insanların ay ərzində ləyaqətli yaşayışına bəs etmir. Qaz və işığın qiymətlərinin artması da insanlara xeyli təsir edib. Müəyyən addımlar atılıb ki, qiymətlərin azaldılmasına gətirib çıxarsın".

Nəzrin Vahid

İnkişaf etmiş ölkələrdə 12 illik tədris tətbiq edilir

"Uğurlu iqtisadi modeli olan ölkələrdə inkişaf qısa müddətdə olur. Belə bir formül yoxdur ki, onu tətbiq edəndə 2 ildən sonra iqtisadi artım ikrəqəmli olsun".

Bu sözləri Təhsil naziri Emin Əmrulayev "Azərbaycan Karyera İnkişaf Forumu"nda çıxışı zamanı deyib.

Onun sözlərinə görə, məktəbəqədər təhsilə ayrılan müddət, məktəblinin aldığı dərslərin sayı və məzmunu çox önəmlidir: "Bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə 12 illik tədris tətbiq edilir. Orada öyrənmə saatlarının Azərbaycandan 20-30 faiz çox olduğunu görürük. Biz artıq bu istiqamətdə işlərə başlamalıyıq ki, aradakı bu fər-

qi qısa zamanda və yüksək keyfiyyətlə qət edək. Burada təhsilin fərqli sahələrinə diqqət edilməlidir".

Nazirin sözlərinə görə məşğulluğa təsir edən əsas amillərdən biri şəxsin bacarıqlarıdır: "Bacarıqların qısa zaman ərzində inkişaf etdirilməsi üçün kifayət qədər təcrübəmiz var ki, onlardan faydalanmalıyıq. Bu problem həlli üçün çalışmalıyıq. İlk məsələ məzunlarımızın ixtisas sahibi olmasıdır. Ölkədə doğulan 160 min uşaq məktəbi bitirəndə əmək bazarına ixtisas sahibi olmadan daxil olur. Bizim bütün təhsil müəssisələrindəki oturmaqların sayı ilə həmin uşaqların sayı arasında bəlli bir fərq var". "Ali təhsil ilə orta təhsil arasında da fərqlər var. Son dövrlər ərzində peşə təhsilinə qəbul üçün 30 faiz, qəbul olanların sayı isə 12 faiz artım var. Ali təhsil müəssisələrinə çıxarılan yerlərin sayı 48 min civarındadır. Son 5 ildə ölkədəki demografik vəziyyətlə əlaqəlidir ki, qarşıdakı 5 ildə yəni fərq olacaq. Son 5 il ərzində ali məktəbə sənəd verənlərlə qəbul olunanlar arasındakı fərq 2 dəfə aşağı düşüb", - deyən nazir qeyd edib.

Sahil Babayev: "İxtisaslı işçi qüvvəsinin xüsusi çəkisi 35 %-dən çox deyil"

"Ölkədə hər il əmək bazarına təxminən 100 mindən çox gəncin daxil olması əmək qabiliyyətli əhalinin, o cümlədən gənclərin layiqli məşğulluğunun təmin olunması deməkdir". Bu sözləri Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Naziri Sahil Babayev "Azərbaycan Karyera İnkişaf Forumu"nda çıxışı zamanı deyib.

O bildirib ki, əmək bazarına ilk dəfə daxil olan şəxslər bir çox hallarda öz peşə və ixtisaslarına uyğun iş tapmaqda çətinliklərlə rastlaşırlar: "Digər tərəfdən ixtisaslı işçi qüvvəsinin iqtisadi fəal əhalidə xüsusi çəkisi 35 %-dən çox deyil".

Nazir Prezident İlham Əliyevin tapşırıqlarına uyğun olaraq əmək bazarının inkişafı, aktiv məşğulluq proqramlarının genişləndirilməsi üçün atılan addımları diqqətə çatdırıb.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin (DSX) hərbi helikopterinin qəzaya düşməsi ilə bağlı cinayət işi davam edir. Hadisə nəticəsində 14 nəfər həlak olub, 2 nəfər xəsarət alıb. Faktla bağlı Baş Prokurorluğun İstintaq İdarəsində Cinayət Məcəlləsinin 352.2 (uçuş və ya uçuşa hazırlıq qaydalarını pozma ehtiyatsızlıqdan iki və ya daha çox şəxsin ölümünə səbəb olduqda) və digər maddələri ilə cinayət işi başlanıb.

Olayla bağlı müxtəlif fikirlər səslənməkdədir. "Yeni Müsavat" Media Qrupunun rəhbəri Rauf Arifoğlunun təqdimatında TV Müsavatın efirində yayımlanan "Dərin Təhlil" verilişində deputat Razi Nurullayev deyib ki, rəsmi qurum təmsilçilərini tez-tələsik "bu, adi bir qəzadır, düşəndə partladı" rəyi tələskənlik idi və doğru deyildi: "Bu gün Azərbaycan elə bir vəziyyətdədir ki, ölkəmizə qarşı

oluna bilər. İstər Rəşad Atakişiyevin məsələsində, istərsə də Sitalçayda və Şıxovda baş verən aviahadisələrdə bizə doğru-dürüst məlumat verilməyib. Bizim "qara qutu"nun Rusiyada oxunmasında qarşı olmağımız inamsızlıqdan irəli gəlir. Texnikanı Rusiya istehsal edib və ola bilər ki, həmin texnikada hansısa boşluq olub. Məsələn, Mi-17 helikopterlərinin ən zəif cəhəti onların sağ burun hissəsindən güclü külək tutanda pilot üçün ciddi idarəetmə problemi yaranmasıdır. Bunu istehsalçı da bilir. Pakistan, Hindistan və Rusiyanın özündə də baş verən qəzalarda bu amil müəyyən rol oynayır. Bu məsələyə Rusiya tərəfi aydınlıq gətirməyib".

Üzeyir Cəfərov deyir ki, "qara qutu"nun oxunması üçün Rusiyanın Kazan şəhərinə göndərilməsi haqda təsdiq olunmamış xəbər var: "Bu məsələ sona qədər araşdırılmalıdır. Helikopterin mərhum pilotu Füzuli Cavadovla dispetçerin

rin mühərrik, hidravlika, hündürlük, bütün cihazlar və digər hissələrin necə işləməsini fiksə edir".

"Azərbaycan Rusiyanın hərbi təyyarə və helikopterlərini alır və istismar edirsə, "qara qutu"ları oxuyan cihazları niyə almır" sualına Üzeyir Cəfərov belə cavab verdi: "Qara qutu"ların şifrələnməsi üçün xüsusi avadanlıq lazımdır. Belə avadanlıq Azərbaycanda yoxdur. Azərbaycanda "qara qutu"ları ümumi olaraq oxuya bilən laboratoriya var. Amma həmin laboratoriyanın imkanları dərin təhlil, analiz aparmaq üçün yetərli deyil".

Bəs həmin laboratoriyanın gəldiyi ilkin qənaət açıqlanıbmı? Ötən müddət ərzində açıqlanmış idimi?

Üzeyir Cəfərov: "Mən də o qənaətdəyəm ki, mütləq mənada ictimaiyyətə açıqlama verilməli idi ki, insanlarda bir şübhə, nara-

«Bu, nə birincidir, nə sonuncu, «qara qutu»ların oxunması haqda çox ciddi şəkildə düşünməliyik...»

terror da ola bilər, təxribat da. Burada da biz əslində bunların hamısına yaşadığımız proseslər zəminində yanaşmalıyıq".

Helikopter qəzası ilə bağlı son durum necədir? "Qara qutu" oxunubmu? "Qara qutu"ların helikopterinin istehsal edildiyi ölkədə oxunması doğru addımdır mı?

"Belə bir hadisənin baş verməsi təəssüf hissi doğurur. Bütün şəhidlərimizə Allah rəhmət eləsin".

Bunu dekabrın 6-da keçirilən brifinq zamanı baş prokurorun böyük köməkçisi, ədliyyə müşaviri Mahir Abbasov deyib.

"Dövlət Sərhəd Xidmətinə məxsus hərbi helikopterin qəzaya uğramasından dərhal sonra istintaq qrupu hadisə yerinə gedib. Mürəkkəb bir hadisə olduğuna görə, müxtəlif ekspertizalar təyin edilib. Hadisənin səbəbləri ilə bağlı əlavə məlumat verəcəyəm", - o bildirib.

M.Abbasovun sözlərinə görə, "qara qutu"nun harada işlənməsi ilə bağlı məlumatlar açıqlana bilməz: "Ancaq "qara qutu" üzərində iş gedir".

Hərbi ekspert Üzeyir Cəfərov deyir ki, "qara qutu"ları heç bir halda Rusiyaya göndərmək olmaz: "Bundan öncə baş verən hadisələrdə də "qara qutu"lar Rusiyaya göndərilib. Lakin oradan "qara qutu"larla bağlı düz-əməlli məlumat verilməyib. Hesab edirəm ki, "qara qutu"nun oxunması üçün 3-cü bir ölkəyə göndərilməsi daha doğru olar. Yalnız bu halda hərtərəfli və obyektiv araşdırma təmin

söhbətləri diqqətlə incələnməlidir. Sağ qalan pilot Ramin Ədilovla

Füzuli Cavadov arasında son danışıqlara aydınlıq gətirilməlidir. İnsanlar da rahatlıq tapmalıdır. Dövlət Sərhəd Xidmətində olan Mi-17 helikopterinin qəzası ilk dəfədir. Bundan əvvəl 2 dəfə Müdafiə Nazirliyində olan Mi-17-ləri düşüb. Şıxovda düşən helikopterdə 3 hərbcimiz həlak oldu. Bu il daha bir Mi-17 helikopterimiz Türkiyənin Giresun vilayətində məcburi eniş etdi. Azərbaycandan mütəxəssislər gedib nasazlığı aradan qaldırdılar".

Üzeyir Cəfərov deyir ki, qəzaya uğrayan Mi-17 son illər modifikasiya olunub. İlk Mi-17 1971-ci ildə istehsal olunub. Sonradan silahlı qüvvələrin istismarına verilib və illər ötdükcə Mi-17-lər dəfələrlə modifikasiya olunub.

Hərbi ekspert deyir ki, helikopterlərdə 2 "qara qutu" olur: "Adı "qara qutu" olsa da, əslində həmin qutular narıncı rəngdə olur. Onlardan biri pilotlar, dispetçer məntəqəsi arasında olan danışıqların yazılması, digəri isə helikopte-

hatlıq qalmasını. Ən azı pilotların arasındakı danışıq, pilotlarla dispetçerlər arasındakı dialoqla bağlı ictimaiyyətə açıqlama verilməlidir. Mən də o fikirdəyəm ki, Azərbaycan külli miqdarda vəsait xərcləyib hərbi təyyarələr, helikopterlər alırsa, həmin texnikaların "qara qutu"larını oxuyan avadanlıqları da almalıdır. "Qara qutu"ların oxunması haqda çox ciddi şəkildə düşünməliyik, avadanlıq alıb, mütəxəssislər cəlb etməliyik. Çünki belə qəzalar nə birincidir, nə də sonuncudur. Nə qədər ki, ordu var, insan amili var, belə hadisələrdən kimsə sığortalanmayıb. Biz bu haqda ciddi düşünməliyik. Bu gün düşünməsək, gələcəkdə daha pis vəziyyətdə ola bilərik.

DSX-ya məxsus helikopterin texniki nasazlıq üzündən baş verməsi ehtimalı var. Belə bir halda "qara qutu"nu istehsalçıya yollayıb oxunmasını təmin etmək istəyimiz qərribə deyilməz? O baxımdan ki, istehsalçı texniki nasazlığı boynuna alsın, faktiki olaraq istehsal etdiyi texnikanın yararsızlığını etiraf etmiş olur" sualına isə Cəfərov belə cavab verdi: "Əlbəttə ki, kimsə öz ayranına turş demir. Əgər Rusiya tərəfi qəzanın texniki nasazlıq üzündən baş verdiyini aydınlaşdırsa belə, bu məsələni ört-basdır etməyə çalışacaq. Çünki Mi-17 ən çox tələbat olan helikopterdir. Bu helikopteri dünyaya satırlar".

Erməni mediası: "Ölkəmizdə əsgər qarışqa kimi yoxa çıxa bilər"

Ermənistan mediası ölkədə əsgərlərin yoxa çıxmasının artıq adi hal aldığını yazıb. KİV-lər bir müddət öncə itkin düşən hərbcilər barədə hələ də informasiya olmamasını müəmmal məqam kimi qiymətləndirirlər.

- Noyabrın 16-da, Zəngəzurda atışma gedən vaxt bir müqaviləli əsgərin- Vahe Manukyanın itkin düşməsi barədə məlumat vermişdik. Yeri gəlmişkən, "Hraparak"ın redaksiyasına zəng edən Manukyanın qardaşı bildirib ki, həmin əsgər məlum hadisələrdən 5 gün əvvəl- hərbi xidməti başa vurduqdan sonra yoxa çıxıb.

"Onunla danışandan sonra çıxıb getdi və bundan sonra əlaqə saxlaya bilmirik. Müdafiə Nazirliyinə zəng etdim. Deyirlər ki, axtarırlar gedir. İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi Ofisi və s. aidiyyəti qurumlara da müraciət etmişik. Bizim üz tutduğumuz yerlərdə yeni heç bir məlumat verilmir. Hər gün zəng edirik, telefonu söndürürlər. Həyat yoldaşı hərbi hissəyə getmişdi. Deyirlər ki, burada da yoxdur" – itkin hərbcinin qardaşı bildirib.

Sayt yazır ki, bu gün yenidən əsgərin həyat yoldaşı ilə əlaqə saxlayıblar.

- Öyrəndik ki, hadisədən təxminən bir ay keçməsinə baxmayaraq hərbcilər hələ də tapılmayıb, Müdafiə Nazirliyi "gözləyin"dən başqa heç nə demir.

Məqalə müəllifi gileyənərək qeyd edir ki, Ermənistanda insan qarışqa kimi yoxa çıxa bilər.

Tural Tağıyev

Erməni spiker: "Mənim üçün erməni əsir yoxdur"

Ermənistan parlamentinin sədri Alen Simonyan Azərbaycanda saxlanılan erməni məhkumlarla bağlı qalmaqallı açıqlama verib. Yerli media Simonyanın videosunu yayaraq spikeri ifşa edib.

Görüntülərə əsasən hansısa rəsmi qəbul zamanı Simonyan məhbus problemini ən azı iki nəfərlə müzakirə edir. Telefonda baş verənləri lentə alan şəxs isə susur.

Simonyan deyir: "Bu məhbusların, əsgərlərin məqsədi nə idi?"

Həmsöhbət: "Vətən"i qorumaq".

Simonyan: "Bağışlayın, bəlkə mən özümü bir az səhv ifadə edirəm, amma düşünürəm ki, bu məhbuslar artıq yoxdurlar. Onlar mənim üçün mövcud deyillər. Terrorçular təyyarəni qaçıranda İsrail onlarla danışıq aparmır, həmin təyyarəni vurur. Bu məhbusların kim olduğunu bilirsinizmi?"

Həmsöhbət: "Bunu sizdən eşitmək istərdim".

Simonyan: "Bu adamlar silahlarını yerə ataraq qaçıb, meşədə azanlardı. Mən bu barədə ictimaiyyətə danışa bilmərəm. Sizə maraqlı deyilməli ki, məhbusların valideynləri niyə indi fəal görünmürlər? Çünki onlar əsgərlərin fərarilik etdiyini bilirlər. Silahlarını atıb qaçdılar və əsir düşdülər".

Tural Tağıyev

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

İctimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi

Son bir ildə baş verən hadisələr ölkəmizdə dövlət maraqlarını ictimai maraqlardan xeyli önə çıxarıb. Beləki, 44 günlük Vətən Müharibəsi və ondan əvvəl baş verən hadisələr, Azərbaycan xalqının tixi qələbəsi cəmiyyətdə vətənpərvərlik, dövlətçilik və azərbaycançılıq hissələrini istər-istəməz qabartdı. Bu proses ağırlı itkilərlə müşayiət edilsə də, Azərbaycan xalqı bu dövrdə mənəvi baxımdan çox şey qazandı. Sözügedən mərhələdə xalqımızın qazandıqlarını gələcəkdə yenidən itirməməsi üçün biz nəzərəçarpan boşluqları doldurmağa çalışmalıyıq.

Hələ 44 günlük müharibədən əvvəl Azərbaycan cəmiyyətinin bir vətən savaşına tam hazır olduğu açıq-aydın görünürdü. Bu işğal altında olan torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda xalqımızın savaşmağa hazır olduğu barədə formalaşan ictimai rəyde özünü cılıpaqlığı ilə göstərdi. Onminlərlə vətəndaşımız həmin vaxt orduya yazılmaq üçün müraciət etdi. Bununla yanaşı bölgələrdə və paytaxtda torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi tələbi ilə mitinqlər keçirildi. Bütün bu sosial sifarişin nəticəsi isə Vətən Müharibəsinə gətirib çıxardı. Ordumuzun zəfəri isə bu hissələri bir qədər gücləndirdi - bəlkə də cəmiyyət üçün unudulmuş dövlət maraqları yenidən aktuallaşdı. Bütün bunlar çox gözəl tendensiyadır və biz bu tendensiyanı uzun-uzadı mədh edə bilərik. Amma daha çox fayda bu istiqamətdə nəzərə çarpan zəif nöqtələrimizə, zəncirlər dərtilərən qırılan həlqələrə diqqət yetirməkdir.

Bu dövlət bizim - Azərbaycan vətəndaşlarının olduğundan onun maraqları ortada olarkən xalqımız o maraqların doğrulmasına cəhd göstərməlidir. Azərbaycan cəmiyyətində bu əsasən belədir.

Düzdür, bəzən iqtidar dövlət maraqlarından sui-istifadəyə meyilli, bəzən də vətəndaş fərdi maraqlarına daha çox önəm verir. Bu mümkün hal-

lardır və ümumi istiqamət düzgün götürülübse, zaman axarında gelişmələr bu kiçik

neqativləri asanlıqla aradan qaldıra bilər. Lakin köklü problem ondan ibarətdir ki, hər hansı bir ideologiyanın təsiri altında vətəndaş öz dövlətinin deyil, yumşaq desək, onun dövlətinə rəqib olan dövlətin maraqlarından çıxış edə. Çox təəssüflə qeyd etmək istərdik ki, buna bənzər meyillər Azərbaycan dövlətinin gərgin anlarında özünü büruzə verdi. Sözügedən problem, əslində potensial olaraq iki dövlətlə bağlı inkişaf edə bilər - Rusiya və İran. Amma son nəzər sal-

dığımız dövrdə baş verənlər əsasən İranla bağlı oldu.

Həmişə bəllidir ki, Azərbaycanın inanclı vətəndaşlarının böyük əksəriyyəti özünü şiə təriqətinə mənsub hesab edir. Dünyada şiəliyin mərkəzi kimi isə İran İslam Respublikası tanınır. Azərbaycan şiələrinin böyük əksəriyyəti İranı ən müqəddəs varlıq kimi qəbul edir və bir çox hallarda onun maraqlarından çıxış edir. Bir ay əvvəl İranla Azərbaycan arasında yaşanan gərginlik zamanı bunun təzahürləri göz önünə çıxdı.

Ocaq Nicat ağanın bütün ölkəni bürüyən «ocaqları» Azərbaycanda nə işlə məşğul olur? Bəli, bu ocaqların təbliği ilə zəhərlənmiş şiələr İran Azərbaycanı təhdid edərək, məhz öz dövlətinin deyil, İran dövlətinin mənafeələrini müdafiə edən mövqə ortaya qoyurdular. Düzdür, qarşıdurma kluminasiya nöqtəsinə çatmamış İran öz səhvini ba-

dən öz xeyrimizə faydalanaraq. Azərbaycan dövləti öz dini ideologiyasına yenidən baxmalıdır. Biz nə qədər israr etsək ki, din dövlətdən ayrıdır, o dövlətdən ayrı olan din insanların şüuruna təsir edə bilər. Ölkəmizin bütün şiə din alimlərinin, molla və ülamələrinin hamısı İran dini ideologiyasının yetirməsidir. Dünyada hər bir dövlətin dini ideologiyasının nüvəsində özəl dövlətçilik maraqları gizlədilib. Bəzən bu ideologiya nüvəsində yerləşdirilmiş dövlətçilik ideologiyası hətta dinin təməl ehkamları ilə belə ziddiyyət təşkil edir. Amma buna baxmayaraq, dövlət onu təbliğ edir.

Bu baxımdan Azərbaycan dövlətinin də İslam dininin təməl prinsiplərinə dayanan xüsusi dini ideologiyası formalaşmalıdır. Bu gün belə bir ideologiyanın hələ də formalaşmaması Azərbaycan dövlətinin maraqlarına xələl gətirir. Artıq müstəqilliyimizdən 30 il

Ümumiyyətlə, dövlət maraqlarının qorunması sistemi elə qurulmalıdır ki, vətəndaş istənilən halda düşünülmüş şəkildə öz dövlətinin maraqlarını qorumağa cəhd göstərsin. İran olmasın, lap qardaş Türkiyə olsun, vətəndaş istənilən halda öz ölkəsinin dövlət maraqlarını seçməlidir. Bu məsələyə təsir edən kifayət qədər çoxsaylı faktorlar var. Bu yazıda biz yalnız dini ideologiyanın sözügedən məsələyə təsirlərini Azərbaycan timsalında aydınlaşdırmağa çalışdıq.

Bu gün dövlət orqanları hansısa informasiyaları dövlət maraqlarına zidd sayır, buna qarşı mübarizə metodları barədə düşünür. Lakin Azərbaycandakı dini ideologiyanın dövlət maraqlarına vura biləcəyi zərbə barədə düşüncələr çox azdır. Bəlkə də düşüncələr var, hətta hökumət də bu istiqamətdə işlər həyata keçirir. Lakin ideoloji işin tezliklə bəhrə verməsinə

Azərbaycanın özəl dini ideologiyası formalaşmalıdır

Dini təriqətlər dövlət mənafeyinə zərbə vura bilən potensiallardan biri kimi

şa düşdü və geri çəkildi. Amma, hər halda biz bir cəmiyyət, bir xalq və dövlət ola-

keçib, əhalisinin 90 faizi özünü müsəlman hesab edən bir dövlətin özəl dini ideolog-

gözləmək də düzgün olmazdı. Bu məsələdə biz inzibati-güc strukturlarından, cəza mexanizmlərindən istifadənin əleyhinəyik. Prosesin tez və səmərəli fayda verməsi üçün ciddi elmi əsasları olan dini maarifləndirmə və təhsil sistemi qurulmalıdır. Bu gün İranı İslam dininin dayağı hesab edən insanların - şiələrin düşüncələrini dəyişməyə qadir bir dini maarifləndirməyə ehtiyac var. Biz öz vətəndaşlarımızın dini ideologiyası ilə məşğul olmur, haqiqi İslamın nədən ibarət olduğunu onlara izah etmirik. Ona görə də, hər hansı bir ölkədən gələn dindar başına torladığı inanclı insanları təhsil aldığı dövlətin maraqlarına kökləyir. Bu baxımdan Azərbaycanda inanclı insanların ideologiyası ilə ciddi məşğul olmağın vaxtı artıq çoxdan çatıb. Biz dini ideologiya ilə məşğul olmadıqca, müxtəlif ölkələrin dini ideologiyaları bizimlə məşğul olmağa başlayacaq. Bu səbədən də ölkənin din xadimləri qarşısında dövlət məsələ qaldırmalıdır - "ölkənin dini ideologiyası yenidən qurulmalıdır"!

Akif Nəsirli

Yazı Azərbaycan Respublikası Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunub

Bu sualların cavabı o qədər də mürəkkəb deyil. Bəlkə də İran dövlətinin yerinə biz də olsa, belə əlverişli şərait

iyası hələ də formalaşmayıb. Bunun üçün, əlbəttə, ölkə dindarları qarşısında dini məktəbin yaradılması məsələsi qoyulmalı və ölkənin ilk müştəhidləri yetişməlidir. Bu gün Azərbaycan şiələrinin 90 faizi İran müştəhidlərinə iqtidada edir (inanır). Həmin müştəhidlərdən biri Azərbaycan dövlətçiliyi əleyhinə fətva versə, bu ölkədə ciddi narahatlığa gətirib çıxara bilər. Ona görə də, Azərbaycan hökuməti bu istiqamətdə cəhdlərini daha da intensivləşdirməlidir.

Çinin şəhərlərində sürücüsüz avtobuslar istifadəyə verilib

Çinin texnologiya nəhəngi "Baidu" şirkəti tərəfindən istehsal olunan və 4-cü səviyyəli avtonom texnologiya ilə təchiz edilmiş 3 sərnişin avtobusu ölkənin cənub-qərbində yerləşən Çonqinq şəhərində sınaq fəaliyyətinə başlayıb.

Bu barədə "Report" "Haber Global"a istinadən xəbər verir.

Qeyd edilir ki, saatda təxminən 40 kilometr sürətlə hərəkət edə bilən "Robobus" avtobuslarının uzunluğu 5,9 metrdir. Dayanacaqlarda özü dayanan avtobuslar müəyyən şəhər yolları şəraitində işləmək qabiliyyətinə malikdir.

Şirkətin Çonqinq şəhərində yerləşən avtonom idarəetmə bölməsi üzrə təhlükəsizlik şöbəsinin rəhbəri Zəng Şanqui hazırda Çonqinqlə yanaşı, Quancjou, Cançjou və digər şəhərlərdə də sürücüsüz avtobusların işlədiyini deyib.

"Çonqinq kommersiya əməliyyatları həyata keçirilən ilk şəhərlərdən biridir. Avtobuslardan istifadə etmək istəyənlər ödənişlərini smart kartlarından və ya "Baidu" tərəfindən hazırlanmış gediş kartlarından istifadə edərək ictimai nəqliyyat vasitələrinə minə bilərlər", - şirkət rəsmisi qeyd edib.

Boy hormonunun defisiti uşaqlar arasında geniş yayılmış hipofiz vəzinin hormon çatışmazlığıdır. Qeyd edək ki, boy hormonunun defisiti ayrıca izolə olunmuş şəkildə və ya hipofizin digər hormonlarının çatışmazlığı ilə birlikdə rast gəlinə bilər. Adətən boy hormonunun çatışmazlığı uşaqlarda bədən üzvlərinin normal inkişafı şəraitində böyümə sürətinin anormal dərəcədə azalması ilə xarakterizə olunur. Boy hormonunun defisiti böyümə prosesini pozmaqla yanaşı, uşaqlarda həm də dişlərin inkişafını, yeniyetmələrdə isə cinsi yetişkinlik prosesini ləngidir. Bədən kütləsinin artması ilə boy arasında uyğunsuzluq yarana bilər ki, bu da piylənməyə səbəb olur.

Qida Təhlükəsizliyi İnstitutunun eməkdaşlarının hazırladığı elmi məqalədə qeyd edilir ki, boy artımı genetik faktorlarla əlaqəli olsa da, boy hormonunun sintezində sağlam qidalanma olduqca əhəmiyyətlidir. Belə ki, sağlam qidalanma boy hormonunun

hormon olan insulinə bənzər böyümə faktoru 1 (IGF-1) səviyyəsini artırır. Lobyə dəmir və B vitamini ilə də zəngindir. Qeyd edək ki, dəmir çatışmazlığı ilə xarakterizə olunan anemiya uşaqlarda boy artımını ləngidə bilər.

Toyuq əti zülal və digər faydalı maddələrlə zəngindir. Həmçinin tərkibində böyümə və inkişaf üçün zəruri sayılan suda həll olan B12 vitamini də ehtiva edir. Toyuq əti taurin, aminturşu ilə də zəngindir, sümüklərin formalaşmasının və inkişafının tənzimlənməsində olduqca faydalıdır.

Badam boy üçün vacib olan vitamin və minerallarla zəngindir. Bir çox faydalı yağlardan başqa, çoxlu miqdarda manqan və maqneziuma da malikdir. Badamın tərkibi antioksidant təsirə malik yağda həll olan E vitamini ilə də zəngindir. Qeyd edək ki, həmin vitaminin çatışmazlığı uşaqlarda boy artımında ləngiməyə səbəb olur. Badam sümüklərinin sağlamlığı üçün çox faydalıdır. Müəyyən edilib ki, badam istehlakı sümük toxumasını dağdan

tərkibli olduğuna görə həzm sisteminin sağlamlığına təsir edir və nəticədə faydalı bağırsağ bakteriyalarının inkişafına səbəb olur. Bağırsağın sağlam mikrobiomunun tənzimlənməsi isə qida maddələrinin sorulması prosesini yaxşılaşdırır ki, bu da böyümə və inkişaf üçün əhəmiyyətli olan mineral və vitaminlərin mənimsənilməsi üçün vacib amildir.

Kinoa toxumu orqanizm üçün vacib olan doqquz əvəzənilməz amin turşuları ehtiva edir. Həmçinin sümüklərin mineral tərkibi üçün faydalı olan maqneziumla zəngindir. Manqan, fol turşusu və fosfor ehtiva etdiyindən sümüklərin sağlamlığı baxımından da faydalı hesab edilir.

Yumurta böyümə üçün vacib sayılan bir çox vitamin və minerallar və zülallarla zəngindir. Yumurtanın tərkibində olan D vitamini kalsiumun mənimsənilməsinə sürətləndirir və skeletin sağlamlığını təmin edir. Tədqiqatlar nəticəsində məlum olub ki, 6 ay müddətində qida rasionuna az miqdarda əlavə edilmiş D vitamini uşaqlarda böyümə prosesini sürətləndirib.

Boy artımına müsbət təsir edən qidalar

ifrazını optimallaşdırır və nəticədə orqanizmdə piy və insulin səviyyəsini tənzimləyir. Bəzi qida məhsulları isə birbaşa boy hormonunun sekresiyasına təsir göstərir. Xüsusilə də melatoninlə zəngin qida məhsullarının istehlakı tövsiyə olunur. Həmin qida məhsullarına yumurta, balıq, xardal toxumu, pomidor, çərəzlər, üzüm, nar və moruq aiddir. Digər tədqiqatlar nəticəsində müəyyən edilib ki, triptofanla zəngin qidalar da boy hormonunun səviyyəsini artırır. Triptofanla zəngin qida məhsullarına isə yumurta, süd, taxıl, lobyə, ət və s. daxildir.

Beləliklə, qidalanma amili də böyüməni təmin edən əsas faktorlardandır. Ona görə də sağlam böyümə və inkişaf üçün mühüm rol oynayan qidalı maddələrlə zəngin olan məhsulların istehlakı zəruridir. Müəyyən bir dövrdən sonra boy artımı prosesi dayansa da, bəzi qida məhsulları boyu normal həddə saxlayır, eləcə də sümük və damarların sağlamlığını qoruyur. Məsələn, zülal sağlam inkişaf prosesində açar rol oynayır. Kalsium, D vitamini, maqnezium və fosfor kimi digər qidalı mikroelementlər də sümüklərin sağlamlığını təmin edir və böyümə prosesində həlledici rol oynayır. Aparılan araşdırmalar nəticəsində məlum olub ki, fermentləşdirilmiş məhsullarda rast gəlinən və faydalı bakteriyaları özündə cəmləşdirən probiotiklər də uşaqlarda boy artımını sürətləndirə bilər.

Böyümə, boy artımına müsbət təsir edən bir sıra əsas qida məhsulları var:

Lobyə çox qidalı məhsul olub, əsas zülal mənbəyi hesab edilir. Sübut edilib ki, zülal uşaqlarda böyüməni tənzimləyən əhəmiyyətli bir

osteoklast hüceyrələrinin emələ gəlməsini inhibirledir.

Yarpaqlı tərəvəzlər – spanaq, kələm kimi tərəvəz bitkilərinin tərkibi C vitamini, kalsium, dəmir, maqnezium

larda böyümə prosesini sürətləndirib. 874 nəfər uşağın iştirakı ilə aparılmış digər tədqiqatda sübuta yetirilib ki, yumurtanın mütəmadi istehlakı aylıq boy artımına öz təsirini göstərir.

Giləmeyvələr – qaragilə, çiyələk, moruq və böyütkən kimi giləmeyvələr bir sıra qidalı maddələrlə, K vitamini, lif, manqan, eləcə də hüceyrələrin böyüməsi və bərpasını tənzimləyən C vitamini ilə zəngindir. C vitamini orqanizmdə kollagen sintezini də artırır. Sübuta yetirilib ki, kollagen sümüklərin sızılığını artırır və sümüklərin sağlamlığında mühüm rol oynayır. Bu da boy artımı prosesinə müsbət təsir göstərir.

Qızılbalıq selen, kalium, B vitamini və Omega-3 yağ turşuları ilə zəngin yağlı balıq növlərindən biri kimi böyümə və inkişaf prosesində əvəzənilməz rol oynayır. Tədqiqat nəticələrinə əsasən, Omega-3 yağ turşuları sümüklərin sağlamlığında mühüm rol oynayır və maksimal böyümə üçün sümük toxumasının yenilənməsini tənzimləyir. Omega-3 yağ turşularının azlığı uşaqlarda yuxu problemləri riskini artırır və bu da bilavasitə boy artımına mənfi təsir göstərir. Qeyd edək ki, yaxşı gecə yuxusu boy hormonunun sintezini aktivləşdirən vacib amillərdendir.

Süd tərkibində sümüklərin sağlamlığı üçün əvəzənilməz olan kalsium, fosfor, maqnezium kimi minerallara malik olduqca faydalı məhsullardan biridir. Süd zülallarla da zəngindir. Belə ki, 1 stəkan (244 ml) südün tərkibində 8 qram qidalı maddələr var. Tədqiqatlar göstərir ki, inək südü uşaqlarda böyümə prosesini sürətləndirir, həmçinin əzələ kütləsini artırır.

Gün vannalarını tez-tez qəbul edən insanlar daha çox yaşayır

Adətən həkimlər gün şüalarının altında daha az olmağı tövsiyə edirlər.

"Zaqar"dan süi-istifadə edən insanlarda melanoma (dəri xərçəngi) xəstəliyinin riski artmış olur. Lakin yeni araşdırmalar göstərib ki, gün vannaları sağlamlıq üçün xeyirlidir. İsveç alimləri aşkar ediblər ki, gün vannaları seven gündən "qaçan" insanlarla müqayisədə daha çox yaşayır.

20 il ərzində alimlər 30 minə yaxın qadınlara nəzarət ediblər. Alimlər onların həyat tərzini, sağlamlığını və s. göstəricilərini analiz ediblər. Məlum olub ki, gün vannalarını tez-tez qəbul edən insanlar ürək-damar sistemi xəstəliklərindən daha az əziyyət çəkirdi və daha çox yaşayırdı.

MedicalDaily xəbər verir ki, həkimlər bunu orqanizmə D vitaminin təsiri ilə əlaqələndirirlər.

Təsisçi və baş redaktor:

Tapdıq Abbas

Birinci müavin:

Akif Nəsirli

Baş redaktorun müavini:

Şahnaz Salehqızı

Sosial-siyasət şöbəsinin müdiri:

Mahir Abbaszadə

İnformasiya şöbəsinin müdiri:

Röyal Əsədli

Qarabağ bürosunun redaktoru:

Elman İsrəfilov

www.paralel.az saytının

operatoru

Murtuza Sudeyifov

Bölgə müxbirləri:

Vaqif Cəmilov

Rəşid Nəcəfli

Əlizadə Nəhmədağaoğlu

İlkin Əsədov

Qəzet 16 fevral 2002-ci ildən çıxır.

Ünvan: AZ 1073, Azərbaycan, Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, 6-cı mərtəbə "Azərbaycan" nəşriyyatı

Tel: 510 15 07, Fax: 510 15 06

E-mail: paralel_qazeta@mail.ru

Qəzet "Son Dakika" MMC-nin

mətbəəsində çap olunub.

Əlyazmalara rəy verilmir və geri qaytarılmır.

Qeydiyyat №257

Sifariş: 2185 Tiraj: 1550